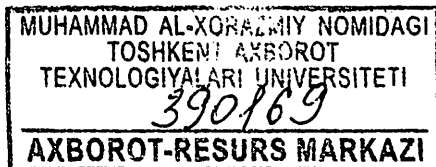

323
М 50

МИЛЛИЙ
ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ:
АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР

“ЎЗБЕКИСТОН”

МИЛЛИЙ
ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ:
АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР

ТОШКЕНТ "ЎЗБЕКИСТОН" - 2001

66.3 (5У)
М50

ISBN 5-640-02889-0

К 0301020000-6
М 351 (04) 2001 2001

© “

Шриѐти, 2001 й.

“Миллат бор экан, миллий давлат бор экан, унинг мустақиллиги ва эркинлигига, анъана ва урф-одатларига таҳдид соладиган, уни ўз таъсирига олиш, унинг устидан ҳукмронлик қилиш, унинг бойликларидан ўз манфаати йўлида фойдаланишга қаратилган интилиш ва ҳаракатлар доимий хавф сифатида сақланиб қолиши муқаррар.

Шу маънода, бундай хавф-хатарларга қарши асосий қурол сифатида юртимизда яшаётган ҳар бир инсон, аввало, униб-ўсиб келаётган янги авлоднинг ҳар томонлама баркамол, иродаси бақувват, иймони бутун бўлиб вояга етиши учун кенг жамоатчилик ва аҳолимиз ўртасида маънавий-маърифий фаолиятимизни юксак даражага кўтаришнинг аҳамияти беқиёсдир”.

Ислом КАРИМОВ

СЎЗ БОШИ

Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритган дастлабки кунлардан бошлаб жамиятимизнинг барча соҳалари қатори маънавий-мафкуравий ҳаётимизда ҳам улкан ўзгаришлар рўй бермоқда.

Мустақил тараққиёт йилларида тўпланган тажриба, дунё жамоатчилиги ўзбек модели дея эътироф этган ўзимизга хос ва ўзимизга мос тараққиёт йўли — келажаги буюк давлат барпо этиш борасида амалга оширилаётган барча тарихий ўзгариш ва янгиланишлар юртдошларимиз қалби, онги ва шуурига улкан таъсир кўрсатмоқда.

Олдимизга қўйган олижаноб мақсад-муддаоларимизга етиш, эски мафкуравий асоратлардан батамом халос бўлиш, ғоявий бўшлиқ пайдо бўлишига йўл қўймаслик, бегона ва ёт ғояларнинг хуружидан ҳимояланиш, бундай тажовузларга қарши тура оладиган ҳар томонлама баркамол инсонларни вояга етказиш зарурати халқимиз ва жамиятимиз манфаатларига мос янги мафкура-ни шакллантиришни тақозо этмоқда.

Ўзининг ҳаётини, олдига қўйган мақсадларини аниқ тасаввур қила оладиган, ўз келажаги ҳақида қайғурадиган миллат ҳеч бир даврда миллий ғоя ва миллий мафкурасиз яшамаган ва яшай олмайди. Мафкура бўлмаса, ҳар қайси давлат ва

жамият, қолаверса, ҳар қайси инсон ўз йўлини йўқотиши муқаррар.

Миллий мафкура халқнинг мақсад-муддаоларини ифодалайди, тарих синовларидан ўтишда унинг руҳини кўтариб, суянч ва таянч бўлади, шу миллат, шу жамият дуч келадиган кўплаб ҳаётий ва маънавий муаммоларга жавоб излайди. У инсонга фақат моддий бойликлар ва неъматлар учун эмас, аввало, Аллоҳ таоло ато этган ақл-заковат, иймон-эътиқод туфайли юксак маънавиятга эришиш учун интилиб яшаш лозимлигини англатадиган, бу мураккаб ва таҳликали дунёда унинг тараққиёт йўлини ёритадиган маёқдир.

Истиқлол мафкураси кўпмиллатли Ўзбекистон халқининг эзгу ғоя — озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш йўлидаги асрий орзу-интилишлари, ҳаётий идеалларини ўзида акс эттиради.

Миллий ғоя ва истиқлол мафкураси ҳақида гап борар экан, биз ниҳоятда кенг қамровли, мураккаб, серқирра, инсоният тарихида аниқ ва мукамал ифодаси, тугал намунаси ҳали-ҳануз яратилмаган тушунчаларни ўзимизга тасаввур қилишимиз керак, деб ўйлайман. Бу тушунчалар Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги каби юксак ғояларнинг маъно-мазмунини тегран англаб етишга хизмат қилади.

Бу мафкура халқни халқ, миллатни миллат этадиган, унинг шаъну шарафи, ор-номуси, ишонч-эътиқодини ифодалайдиган, жамиятимизнинг ўзига хос тараққиёт йўли, турмуш тарзи, туб манфаатларига таянган ҳолда муттасил

ривожланиб, такомиллашиб борадиган ғоялар тизимидир.

Халқни буюк келажак ва улуғвор мақсадлар сари бирлаштириш, мамлакатимизда яшайдиган, миллати, тили ва динидан қатъи назар, ҳар бир фуқаронинг ягона Ватан бахт-саодати учун доимо масъулият сезиб яшашига чорлаш, аждодларимизнинг бебаҳо мероси, миллий қадрият ва анъаналаримизга муносиб бўлишига эришиш, юксак фазилатли ва комил инсонларни тарбиялаш, уларни яратувчилик ишларига даъват қилиш, шу муқаддас замин учун фидоийликни ҳаёт мезонига айлантириш — миллий истиқлол мафкурасининг бош мақсадидир.

Шу билан бирга, мен миллий истиқлол ғояси бугунги тез суръатлар билан ўзгараётган таҳликали дунёда ўзлигимизни англаш, бизнинг кимлигимизни, қандай буюк аждодларнинг меросига, неча минг йиллик тарих, бетакрор маданият ва қадриятларга эга эканлигимизни ҳис этиб яшашга, бу бойликни асраб-авайлаб, демократик қадриятлар, бутун жаҳон тараққиёти ютуқлари билан озиқлантириб, янги ўсиб келаётган авлодга етказишга хизмат қилмоғи зарур, деб бйламан.

Ҳозирги мураккаб шароитда халқимиз, аввало, ўсиб-униб келаётган ёш авлодимиз онги ва қалбида мафкуравий иммунитет ҳосил қилиш муҳим аҳамиятга эга. Бу ишни бамисоли ёш ниҳолга мевали дарахт куртагини пайванд қиладиган уста боғбондек нозиклик ва меҳр билан, оқилона йўл билан амалга ошириш лозим.

Бугунги ижтимоий тараққиёт, инфор­мацион инқилоб, глобаллашув жараёнлари, жаҳон май-

донларини таъсир ўтказиш мақсадида бўлиб олишга интилиш, бу майдонлардаги ўзаро кураш шароитида мафкуравий сиёсатнинг аҳамияти ва ўрни нақадар ортиб бораётганини тушунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман. Собиқ иттифоқ ҳудудидаги бугунги мафкуравий вазият, бу шароитда Марказий Осиё минтақасидаги аҳвол, бегона мафкура ва ғояларнинг Ўзбекистон ва кўшни давлатларга хуружи, эски мафкурадан воз кечиш натижасида пайдо бўлган бўшлиқни янги — миллий ғоя, истиқлол мафкураси билан тўлдиришнинг зарурати барчамизга аён бўлиши даркор.

Шуни алоҳида таъкидламоқчиманки, миллий ғоя ва истиқлол мафкураси юртимизда яшаётган барча кишиларнинг маънавий бойлигига, дунёқарапининг негизига айланишига эришиш биз учун энг асосий мақсаддир.

Эндиги вазифамиз шундан иборатки, миллий истиқлол ғояси тушунчалари асосида кенг жамоатчилик, зиёлиларимиз, илм-фан ва маданият намояндалари, аввало, маънавий-маърифий соҳа ходимлари миллий мафкурани такомиллаштириш ҳамда унинг асосий тамойилларини одамлар онги ва қалбига сингдиришга қаратилган ишларни янги босқичга кўтаришлари зарур. Маърифатпарвар шоирларимиздан бирининг сўзларини бир оз ўзгартириб айтадиган бўлсак, бу борада барчамиз учун фикрлаш ва ишлаш замони келди.

*Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти*

I. МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА МАҒКУРАЛАР ТАРИХИДАН

1. Ғоя ва мағкура тушунчаларининг мазмун-моҳияти

Инсоният тарихи — ғоялар тарихидир.

Ғоя — инсон тафаккури маҳсули, миллий ғоя эса миллат тафаккурининг маҳсулидир. Миллий ғоя — инсон ва жамият ҳаётига маъно-мазмун бахш этадиган, уни эзгу мақсад сари етаклайдиган фикрлар мажмуидир.

Мағкура эса муайян ижтимоий гуруҳ, ижтимоий қатлам, миллат, давлат, халқ ва жамиятнинг эҳтиёжлари, мақсад-муддаолари, манфаатлари, орзу-интилишлари ҳамда уларни амалга ошириш тамойилларини ўзида мужассам этадиган ғоялар тизимидир.

Ҳар қандай тушунча, фикр ва қараш ҳам миллий ғоя бўла олмайди. Чунки шахсий фикр — ўзига хос бир қарашдир, ижтимоий фикр эса — воқеликка нисбатан ўзгариш ёки ҳаракатни тақозо этадиган фаол муносабатни ифодалайди. Ғоя ана шу муносабатни ҳаракатга, жараёнга, зарурат туғилганда эса, бутун бир давр тарихига айлантиради.

Муайян бир ғоя дастлаб бирон-бир шахснинг онгида пайдо бўлади. Айни пайтда у юксак ижтимоий мазмунга эга бўлгани, жамиятнинг таъраққиёт йўлидаги эзгу интилишларини акс эттиргани боис умуминсоний ҳақиқатга айланади.

Масалан, ўрта асрларда жаҳолат ва инквизиция шахснинг орзу-интилишлари, эркинлиги ва

ташаббускорлиги йўлида тўсиқ бўлиб турган пайтда поляк олими Николо Коперник Ернинг Қуёш атрофида айланишига доир гелиоцентризм назариясини олға сурди. Бу ғоя ҳам, аввало, бир жасоратли шахс қалбидаги интилишлар ифодаси сифатида пайдо бўлган, кейинчалик эса бутун дунёда эътироф этилиб, илмий тафаккурнинг таркибий қисмига айланган.

Жаҳон тажрибасига назар ташласак, бутун дунё тараққиётига улкан таъсир кўрсатган назария, таълим ва мафкураларни яратиш учун инсоният тарихининг турли даврларида улкан ақл-заковат, истеъдод ва теран тафаккур эгалари мислсиз заҳмат чекканини кўрамиз. Сократ ва Платон, Конфуций ва Нажмиддин Кубро, Алишер Навоий ва Махатма Ганди каби буюк мутафаккирлар фаолияти бунинг яққол тасдиғидир.

Тарих тажрибаси шундан далолат берадики, дунёда икки куч — бунёдкорлик ва бузғунчилик ғоялари ҳамиша ўзаро курашади. Бунёдкор ғоя инсонни улуғлайди, унинг руҳига қанот бағишлайди. Соҳибқирон Амир Темурнинг пароканда юртни бирлаштириш, марказлашган давлат барпо этиш, мамлакатни обод қилиш борасидаги ибратли фаолиятига ана шундай эзгу ғоялар асос бўлган.

Бузғунчи ғоялар эса халқлар бошига сўнгсиз кулфатлар келтиради. Бунга олис ва яқин тарихдан кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Ўрта асрлардаги салиб юришлари, диний фанатизм ва атеизм, фашизм ва большевизмга асос бўлган ғайриинсоний ғоялар шулар жумласидандир.

Ёвуз ғоя ва мафкураларнинг энг кўп тарқалган шакли ақидапарастликдир. Бундай мафкуралар

муайян даврларда Фарбда ҳам, Шарқда ҳам ҳукмронлик қилган. Бу ижтимоий иллат инсоният ХХI асрга қадам қўяётган ҳозирги даврда ҳам дунёдаги тинчлик ва тараққиётга таҳдид солмоқда.

Ақидапарастлик, қандай шаклда бўлмасин, ҳамма замонларда ҳам жамият учун бирдек хатарлидир.

Ўрта асрларда Фарбдаги ақидапарастлик мафкураси бўлган инквизиция черковнинг мутлақ ҳукмронлигини ўрнатиб, ҳур фикр ривожига, жамият тараққиётига тўсиқ бўлди. Галилей ва Коперник каби юзлаб буюк ақл-заковат соҳиблари ана шундай ақидапарастлик таъқибига учраганлар, Жордано Бруно илмий қарашлари учун жаҳолат қурбони бўлган.

Шарқда эса Имом Бухорий, Ибн Сино сингари буюк алломалар ҳам турли тазйиқларга дучор бўлганлар. Мансур Ҳаллож, Насимий, Бобораҳим Машраб сингари ҳур фикрли зотлар эса қатл этилган.

Токи дунёда тараққиётга интилиш, бунёдкорлик ҳисси бор экан, жамиятда илғор ғоялар туғилаверади. Бузғунчи ғояларнинг вужудга келишига эса вайронкор интилишлар сабаб бўлади. Шундай экан, уларга қарши курашга тайёр туриш, яъни доимо ҳушёр ва огоҳ бўлиб яшамоқ ҳаётнинг асосий зарурати бўлиб қолаверади.

2. Тарихий шакллари ва кўринишлари

Инсоният тарихи турли ғояларнинг эзгулик ва ёвузлик, озодлик ва истибдод, маърифат ва жаҳолатга хизмат қилган мафкуралар шаклида

намоён бўлганидан далолат беради. Уларнинг афсона ва ривоятлар воситасида ифода этилган мифологик, илоҳий қадриятлар мажмуаси бўлган диний, оламга илмий ёндашув асосида вужудга келган дунёвий кўринишлари мавжуд.

Ибтидоий ҳаёт даврида мифологияга асосланган диний-илоҳий қарашлар асосидаги тотемизм, анимизм, фетишизм каби ғоявий тизимлар — мафкура шакллари бўлган. Тараққиётнинг кейинги босқичларида миллий асосдаги ҳиндуизм, иудаизм, конфуцийлик сингари диний мафкуралар шаклланган. Японлар эса ўзларининг миллий дини — синтоизмни яратган.

Рим империяси шаклланган дастлабки даврда христианлик дини аста-секин унинг мафкурасига айланди.

Оламнинг вужудга келиши, мавжудлик қонуниятлари, унинг асосини нима ташкил этгани каби масалаларни фалсафий талқин этиш натижасида монизм, дуализм, плюрализм, идеализм ва материализм сингари оқимлар вужудга келди.

Монизм — оламнинг асоси битта дея таълим берувчи йўналиш.

Дуализм — оламнинг ибтидоси ҳам руҳий-илоҳий, ҳам моддий асосга эга эканини эътироф этувчи оқим.

Плюрализм — оламнинг асосида кўп нарсалар ётиши ҳақидаги ғояларни илгари сурувчи таълимот.

Идеализм — олам ва одамнинг яралиши, борлиқнинг яшаши ва ривожланиш хусусиятлари, борлиқ ҳамда йўқлик масалаларида руҳий ва илоҳийлик тамойилларини устувор деб билиш, мутлақлаштиришдир.

Материализм — айнан ана шу масалаларда модда (материя) ва унинг хоссаларини устувор деб билиш, мутлақлаштиришдир.

Муайян тарихий даврларда миллий асосдаги диний мафкуралар давлат идеологияси даражасига кўтарилган. Замонлар ўтиши билан уларнинг айримлари ўз мавқеини йўқотган, лекин миллат маънавиятининг таркибий қисми сифатида сақланиб қолган.

Аmmo идеализм ва материализм ўртасидаги баҳс-мунозара ҳамда уларни муросага келтиришга интилувчи дуализм ғоялари қадим замонлардан буён давом этиб келмоқда.

Худо ва илоҳий қадриятларни мутлақ рад этувчи атеизм ва айнан ана шу ҳақиқатларни мутлақлаштирувчи теизм ўртасидаги баҳс-мунозара ҳам узоқ тарихга эга.

XIX аср бошларида Францияда император Наполеон шахсига сифинишни бошлаб берган унинг офицери Шовен номи билан боғлиқ шовинизм ғоялари пайдо бўлди. Кейинчалик у муайян шахс ёки миллатни бошқалардан устун кўядиган, уни мутлақлаштирадиган мафкуравий ақидага айланди.

Ҳозирги даврда ҳам ватансизлик ғояси — космополитизм, ҳамма нарсани инкор этишга, ҳеч қандай ижтимоий меъёр ва қонун-қоидаларни тан олмасликка даъват этувчи нигилизм каби кўп-кўп мафкуралар турли кўринишларда намоён бўлмоқда.

Ғоя ва мафкураларнинг тарихий шакллари-ни, мазмун-моҳиятини азал-азалдан эзгулик ва ёвузлик, бунёдкорлик ва вайронкорлик ўртаси-

даги кураш диалектикаси белгилаб келади. Яъни босқинчилик, бошқалар ҳисобидан бойиш, тажовузкорлик, ақидапарастлик мафкураларига қарама-қарши ўлароқ, озодлик, мустақиллик ва адолат ғоялари узлуксиз майдонга чиқиб, халқларнинг музаффар байроғига айланган.

Хуллас, инсон ва жамият бор экан, эзгу ғояларнинг зидди бўлган зулм ва зўравонлик, қабоҳат ва жаҳолат янги-янги шаклларда намоён бўлишга уринади. Лекин улар одамзотнинг адолат, тинчлик ва биродарлик, тараққиёт ва фаровонлик ғояларига таяниб, олий мақсадлар сари интилишини асло тўхтата олмайди.

3. Халқлар ва давлатлар тақдирига таъсири

Инсоният тарихига халқлар ва давлатлар, миллатлар ва жамиятларни юксалишга етаклаган ёки уларни таназзул ва ҳалокатга маҳкум этган турли хил ғоялар таъсир ўтказиб келган.

Миллий ғоя ва мафкура ўзида гуманизм талабларини, халқнинг ирода ва интилишларини акс эттирган тақдирда жамиятни бирлаштириб, унинг салоҳият ва имкониятларини тўла юзага чиқаришда беқиёс омил бўлади.

Масалан, XX асрда дунё ҳамжамияти томонидан тан олинган японча тараққиёт моделини олайлик. Япон миллий мафкураси “миллий давлатчилик тизими” (кокутай), “фуқаролик бурчи”, “япон руҳи”, “тадбиркорлик”, “умуммиллийлик”, “фидоийлик”, “ватанпарварлик”, “патернализм”, “жамоага садоқат”, “модернизация” каби ғоя ва

тушунчаларга асосланиб, мамлакат эришган юксак натижаларга пойдевор бўлди.

Ғоявий заифлик ва мафкуравий беқарорлик эса миллатнинг бирдамлиги, давлатнинг қудратига путур етказди, унинг тараққиётини орқага суриб юборади. Масалан, Чингизхон босқини, чор истилоси даврларида айрим ҳукмдорларнинг халқни бирлаштириб курашга сафарбар этмагани ўлкамизнинг қарамлик чангалига тушиб қолишига сабаб бўлди.

Ғоя ва мафкура гуманизм ва тараққиёт тамойилларини, халқ тақдиридаги юксалиш заруратини ўзида акс эттирмаса, аксинча, бу интилишларни рад этса, моҳиятига қўра уларга зид бўлса, у жамият таназзулига сабаб бўлади.

Ана шундай мафкуралардан бири — ҳокимиятни қурол кучи билан эгаллаб олган собиқ коммунистик тузум мафкурасидир. Дунёнинг олтидан бир қисмини эгаллаган улкан салтанат ва социалистик лагерь ҳудудида ҳукм сурган бу мафкура ўзининг ғайриинсоний ва ғайримиллий моҳияти, мустабид табиати туфайли таназзулга юз тутди.

Жаҳон тажрибаси шундан далолат берадики, баъзан бузғунчи мафкура ўзининг сохта жозибаси, алдов ва макр билан омма онгини заҳарлаб, жамиятда ҳукмрон мавқени эгаллаб олиши ҳам мумкин. Масалан, XX асрнинг 30-йилларида Италия ва Германияда фашизмнинг ғалаба қозониши нафақат итальян ва немис халқининг, балки дунёдаги миллионлаб инсонларнинг бошига чексиз кулфат солгани тарихнинг аччиқ сабоқларидан биридир. Бугунги кунда бутун дунёдаги тараққийпарвар ва гуманистик кучлар бундай

фожиали ва нохуш ҳолатлар такрорланмаслиги учун ҳамжиҳатлик билан кураш олиб бормоқда.

Президент Ислон Каримов таъкидлаганидек, инсониятнинг азал-азалдан ғояга қарши ғоя, фикрга қарши фикр, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиб келиши — тарихнинг ўзгармас қонуниятидир.

4. Фалсафий, дунёвий ва диний илдизлари

Мафкуралар маъно-моҳиятига кўра фалсафий, дунёвий, диний таълимотлар асосида яратилади. Турли ижтимоий-сиёсий кучлар ўз мафкураларини яратишда сиёсий ғоялар билан бирга диний оқимлар, фалсафий мактаблар ва илм-фан ютуқларига таянади, улардан назарий асос сифатида фойдаланади.

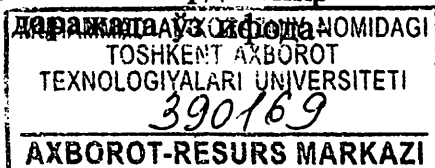
Мафкуранинг **фалсафий илдизлари** ҳақида фикр юритганда, унинг барча илмларнинг отаси бўлган фалсафа фани хулосаларига асосланиши назарда тутилади. Бунга Уйғониш даври ва Ўрта асрларда миллий давлатчилигини тиклай бошлаган Европа халқларининг ҳар бири ўзига хос мафкурасини яратганини мисол келтириш мумкин. Мазкур мафкуралар Рим империяси парчалангандан кейин ўз давлатчилигига эга бўлган халқларнинг ўзига хос қадриятлари ва менталитети заминида вужудга келган миллий фалсафалар асосида шаклланди. Шу боис ўша даврдаги итальян, инглиз, француз фалсафаси ўзи мансуб бўлган жамиятни бирлаштиришга хизмат қилди. Шу билан бирга, бу миллий мактаблар заминида вужудга келган фалсафий таълимотлар, маъри-

фий қарашлар инсоният маданияти хазинасига катта ҳисса бўлиб кўшилди.

Кант, Гегель, Ницше каби мутафаккирлар номи билан шуҳрат топган немис фалсафаси хусусида ҳам шундай фикрни айтиш мумкин. Жумладан, ҳақиқий миллий хусусиятларга эга бўлган Гегель фалсафаси Австрия империясидан ажралиб, мустақиллик йўлини тутган Прусс монархиясининг давлат мафкураси даражасига кўтарилган.

Мафқуранинг дунёвий илдиэлари маърифий дунёга хос сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий муносабатлар мажмуидан иборатдир. Асрлар мобайнида инсоният босқичма-босқич дунёвийлик сари интилиб келди. Умумэътироф этилган тамойиллар ва қонун устуворлиги, сиёсий плюрализм, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик каби хусусиятлар дунёвий жамиятнинг асосини ташкил этади. Инсоннинг ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликлари, жумладан, виждон эркинлиги ҳам қонун йўли билан кафолатланади. Бундай жамият мафкураси “Дунёвийлик — даҳрийлик эмас” деган тушунча асосида ривожланади, яъни диннинг жамият ҳаётида тутган ўрни ва аҳамиятини асло инкор этмайди.

Мафқуранинг диний илдиэлари деганда у инсон онги ва руҳияти билан узвий боғлиқ экани ва шу боис унинг ғоявий илдиэлари диний таълимотларга бориб тақалиши тушунилади. Яъни кўпгина мафқураларда “Забур”, “Таврот”, “Инжил”, “Қуръон” каби илоҳий китобларда зикр этилган эзгу ғоялар муайян даражада аъзолифлар сани топганини кўрамыз.

Хитой халқининг тараққиёт йўлини асослаб берган Конфуций ва Лао Цзининг таълимотлари ҳам диний қарашларга асосланган эди. Бу таълимотлар асрлар мобайнида мамлакатнинг миллий мафкураси бўлиб келган.

Дунёвий ва диний ғоялар бир-бирини бойитиб борган шароитда тараққиёт юксак босқичга кўтарилади. Бунга башарият тарихида ўчмас из қолдирган Имом Бухорий ва Мусо Хоразмий, Имом Мотуридий ва Абу Райҳон Беруний, Имом Фазолий ва Ибн Сино, Имом Термизий ва Абу Наср Форобий сингари буюк заковат соҳиблари яшаб фаолият кўрсатган даврлар ёрқин мисол бўла олади.

Бундай жараён бугунги дунёда амалиёт фалсафаси деб тан олинган прагматизм, ҳаёт фалсафаси бўлган экзистенциализм каби дунёвий ва диний ғоялардан озиқланган таълимотлар мисолида ҳам кўзга ташланмоқда.

Илмий кашфиётлар мафкура ривожига катта таъсир ўтказади. Замонавий фан ютуқлари, жумладан, космонавтика, кибернетика соҳасидаги оламшумул янгиликлар, клонлаштириш, инсоннинг ген-насл харитасини аниқлаш каби буюк кашфиётлар одамлар тасаввурини кескин ўзгартирмоқда.

Айни вақтда юксак илмий-техникавий тараққиёт, глобаллашув жараёнлари, бир томондан, инсон ақл-идрокининг имкониятларига, келажакка ишончли орттираётган бўлса, иккинчи томондан, Ҳиросима, Нагасаки, Чернобиль фожиалари, оммавий қирғин қуролилари, экологик ҳалокатлар, маънавий таназзул каби умумбашарий муаммоларни ҳам келтириб чиқармоқда.

Шундай экан, илм-фан ва маданият борасидаги ютуқлардан оқилона фойдаланиш учун ҳам жамиятга соғлом ғоя, соғлом мафкура керак.

5. Фикрлар ва қарашлар ранг-баранглиги

Плюрализм, яъни фикрлар хилма-хиллиги ва қарашлар ранг-баранглиги маърифий жамиятгагина хос бўлиб, муайян ҳақиқатни турлича изоҳлаш, тушуниш ва талқин этиш тамойилига асосланади. Мана шундай тамойил устувор бўлган шарт-шароитни эътироф этадиган ва ўз ғояларини шу мезонлар асосида ривожлантирадиган мафкура илғор, кучли ва ҳаётбахш бўлади. Бундай мафкура ҳеч қачон эркин фикрга тўсқинлик қилмайди. Ёлғон ва ғайриинсоний ғоялар асосида шаклланган мафкура эса ўзининг сохталлиги ошкор бўлиб қолмаслиги учун бунга йўл қўймайди.

Яккахоқимликка интилган, мутлақ ҳақиқатни даъво қиладиган мафкуранинг истиқболи йўқ. Чунки у яккаҳукмронлик ўрнатиш баробарида ўзини бойитиб борадиган манба — фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигидан узилиб қолади. Собиқ иттифоқ даврида етмиш йилдан зиёд якка ҳукмронлик қилган коммунистик мафкуранинг таназзули бунинг яққол далилидир.

Муайян гуруҳ ёки сиёсий партия ғоялари ҳукмрон мафкурага айланса, хур фикрлилик, виждон эркинлиги ва қарашлар хилма-хиллиги чекланади, мутлақ ҳақиқатга эгаллик даъвоси, мустабиллик тамойиллари кучаяди.

Плюрализм тамойили эркин сайловлар, эркин матбуот сингари демократиянинг асосий

шартларидан биридир. Кўп йиллик демократик тажрибаларга эга бўлган илғор мамлакатларда бу тамойил жамият ҳаётидан чуқур ўрин олиб, тараққиётга сезиларли таъсир кўрсатмоқда.

Шу билан бирга, тарих сабоқлари шундан далолат берадики, ўз эркин фикрини ифода этадиган шахс, гуруҳ ёки ижтимоий қатлам, аввало, ўзининг аниқ-равшан, асосли қарашларига эга бўлиши, ўз нуқтаи назарининг оқибати учун масъулиятни ўз зиммасига олиши, баҳс-мунозара маданияти талабларига амал қилиши лозим. Яъни, фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллиги муайян жамиятнинг миллий манфаатларига, умумбашарий қадриятларга, қонун нормаларига, ахлоқий мезонларга зид бўлмаслиги зарур.

6. Инсоният тарихида мафқурадан кўзланган мақсадлар

Жамият тараққиётида турли мақсад ва муддаолар хилма-хил мафқуравий воситалар билан амалга оширилади.

Инсонлар, халқлар ва жамиятлар ҳаётида танланган ғоявий йўналиш, миллий мафқура муҳим аҳамият касб этади. Мафқура бўлмаса, одам, жамият, давлат ўз йўлини йўқотиши муқаррар. Ҳар қандай мафқура қуйидаги асосий мақсадларни кўзда тутлади:

- муайян ғояга ишонтириш;
- уюштириш;
- сафарбар этиш;
- маънавий-руҳий рағбатлантириш;

- ғоявий тарбиялаш;
- ғоявий иммунитетни шаклантириш;
- ҳаракат дастури бўлиш.

Мафкура ўз олдига қўйилган шу каби мақсадларни бажара олсагина, амалий самара бериши мумкин.

II. ҲОЗИРГИ ЗАМОНДА ИНСОН ҚАЛБИ ВА ОНГИ УЧУН КУРАШ

1. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси

Ҳозирги давр — дунёда ғоявий қарама-қаршиликлар мураккаб тус олган, мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кучлироқ бўлиб бораётган даврдир.

Бугунги кунда аксарият ривожланган давлатларнинг мафкураси умуминсоний қадриятлар ва демократик тамойилларга асосланади. Уларда тинчлик ва тараққиёт, инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинлиги, миллий ва диний тотувлик ғоялари устувордир.

Шу билан бирга, ҳозирги вақтда мафкуравий воситалар орқали ўз таъсир доирасини кенгайтиришга интилаётган сиёсий кучлар ва ҳаракатлар ҳам йўқ эмас. Тажовузкор миллатчилик ва шовинизм, неофашизм ва коммунизм, ирқчилик ва диний экстремизм мафкуралари шулар жумласидандир.

Йигирманчи аср сўнгида рўй берган улкан ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар, икки қутбли дунёнинг барҳам топиши натижасида нисбий мувозанатнинг бузилиши жаҳоннинг мафкуравий манзарасини тубдан ўзгартириб юборди. Инсон қалби ва онгини эгаллаш учун кураш хилма-хил ғоялар билан қуролланган, турли манбалардан озикланадиган мафкураларнинг асосий мақсадига айланмоқда.

2. Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви

Бугунги дунёда мислсиз илмий кашфиётлар, улкан техникавий имкониятлар, универсал технологиялар, ахборот тарқатишнинг глобаллашуви, яъни уларнинг бутун курраи заминни қамраб олиш жараёни шиддат билан бормоқда. Масалан, Интернет тизими орқали ахборот алмашув, бинобарин, ғоявий таъсир ўтказиш имкониятлари ҳам тобора кенгаймоқда. Аслида ахборот соҳасидаги глобаллашув инсоният учун, дунёнинг барча ҳудудларидаги одамларнинг ўзаро мулоқоти учун, илм-фан ва маданий бойликларни ўзлаштириш учун улкан имкониятлар яратадиган жараёндир.

Бирон-бир ҳудуд ёки мамлакатда пайдо бўлаётган ғоялар тез фурсатда бутун жаҳонга ёйилмоқда. Натижада одамзот маълум бир давлатлар ва сиёсий кучларнинг манфаатларига хизмат қиладиган, олис-яқин манбалардан тарқаладиган, турли мафкуравий марказларнинг босими-ни доимий равишда сезиб яшамоқда.

Бундай вазиятда ўз мустақил фикрига, собит эътиқодига, мустаҳкам ирода ва дунёқарашига эга бўлмаган одам гоҳ ошқора, гоҳ пинҳона кўринишда намоён бўлаётган мафкуравий тазйиқларга бардош бера олмайди. Японияда пайдо бўлган “АУМ Синрикё” каби зарарли оқимлар турли мамлакатлардаги минглаб ёш йигит-қизларни иродасидан, онг-шууридан маҳрум қилиб, зомбига айлантириб қўйгани бу фикрнинг далилидир.

Кенг миқёсли интеграция ва глобаллашув жараёнлари жаҳон тараққиётининг ҳозирги пайт-

даги муҳим хусусиятларидан бири эканини эътироф этган ҳолда, уларнинг кучли мафкуравий таъсир ўтказиш воситаси эканини ҳам унутмаслик даркор.

3. Геополитик мақсадлар ва мафкуравий сиёсат

Геополитик мақсадлар — муайян давлатнинг ўз мавқеи ва таъсирини ўзга ҳудуд ва минтақаларда кучайтиришга қаратилган сиёсатни ифодалайди. Бугунги кунда халқаро майдонда турли шаклларда намоён бўлаётган бундай мақсадлар мафкуравий сиёсат билан қўшилиб бормоқда. Инсон қалби ва онги учун кураш — бу жараённинг асосий йўналишларидан биридир.

Жаҳон ҳамжамияти халқаро муносабатлар соҳасида демократия, ўзаро ҳурмат ва ҳамкорлик тамойилларини қарор топтириш учун курашмоқда. Бундай шароитда зўравонлик қилиш, ҳарбий куч ишлатиш ва ҳатто иқтисодий исканжага олиш қатъий қораланиши аниқ. Лекин ўз гаразли мақсадларига етишни кўзлаётган турли кучлар геополитиканинг энг таъсирчан воситаси сифатида мафкуравий куrolдан кенг фойдаланмоқда, одамлар онгига таъсир ўтказишнинг тубан ва маккор усулларини қўлламоқда.

4. Жаҳон майдонларини мафкуравий жиҳатдан бўлиб олишга уринишлар

Ҳозирги даврда халқларни маънавий-мафкуравий жиҳатдан тобе этиш ва пировард натижада

буткул қарам қилиб олишга қаратилган интилишлар кучайиб бормоқда. Бу — катта-катта ҳудудларни, айниқса, бой табиий ресурсларга эга бўлган минтақаларга ўз таъсирини ўтказишнинг энг қулай усулидир. Бу — замонавий қурол-аслаҳа кучи билан ҳал этиб бўлмайдиган муаммони сиртдан қараганда ўта беэён бўлиб туюладиган мафкуравий усуллар орқали ечиш йўлидир.

Бугунги кунда қуйидаги ижтимоий-тарихий омиллар асосида дунёни бўлиб олишга уринаётган мафкуралар мавжуд:

- буюк давлатчилик гегемонизми асосида;
- диний мансублик асосида;
- этник бирлик асосида;
- собиқ ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий бирлик асосида ва ҳоказо.

Жаҳонни мафкуравий жиҳатдан бўлиб олиш учун тинимсиз ҳаракат олиб борилаётган бундай пайтда фақат кучли миллий мафкурагина жамиятни ана шу тазйиқлардан муҳофаза қила олади.

Бугунги кун воқелигидан келиб чиқадиган муҳим хулосалардан бири ана шундан иборат.

5. Марказий Осиё минтақасидаги мафкуравий жараёнлар

Ҳозирги даврда Марказий Осиё сиёсий харитасида рўй берган туб ўзгаришлар туфайли бу минтақага нисбатан геополитик ёндашувларнинг ифодаси бўлган мафкуравий жараёнлар мураккаблашиб бормоқда.

Мустақилликни қўлга киритган ва ўзига хос тараққиёт йўлидан бораётган минтақа давлатла-

рида тарихий хотира, миллий қадриятлар ва давлатчилик анъаналарини тиклашдек муҳим жараён кечмоқда.

Жаҳондаги маълум бир сиёсий-мафкуравий кучлар улкан иқтисодий салоҳият ва қулай геополитик мавқега эга бўлган бу минтақани ўз манфаатлари доирасига тортишга интиломоқда. Улар ўз мақсадларига эришиш учун таъсир ва босим ўтказишнинг барча шакллари қўлламоқда.

Минтақада тарихан шаклланган ижтимоий-иқтисодий, маданий-маърифий алоқаларни издан чиқариш, дўст ва биродар давлатлар, халқлар ва миллатлар ўртасига низо солиш, кескинлик ўчоқларини келтириб чиқариш учун турли ғоявий, диний ва мафкуравий воситалар ишга солинмоқда.

Ўрта аср халифалигини қайта ўрнатиш ғояси ҳамда халқаро террорчилик ва диний экстремизм марказлари орқали моддий-ғоявий жиҳатдан таъминланаётган ақидапараст мафкуралар бугунги кунда минтақамиздаги тинчлик ва барқарорлик учун катта хавф бўлиб турибди.

Йигирма йилдан буён давом этиб келаётган ҳарбий можаролар оқибатида умуминсоний цивилизациядан узилиб қолган Афғонистон ҳудуди халқаро террорчилик ва диний экстремизм, қурол-яроғ ва гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний савдоси ўчоғи бўлиб қолди. Бу эса турли зарарли ғояларнинг террорчилик, таҳдид ва таҳлика йўли билан бутун минтақага ёйилиш хавфини туғдирмоқда.

Мустақил тараққиёт, эркин ва фаровон ҳаётга бўлган ишонч-эътиқодни мустаҳкамлаш йўли-

да хавф-хатарларнинг олдини олиш учун муттасил огоҳ бўлиб яшаш, биргаликда кураш олиб бориш минтақа халқлари учун ҳаётий заруратга айланиб қолди.

Шу маънода, Ўзбекистон томонидан олға сурилган “Туркистон — умумий уйимиз” ғояси, Афғонистондаги ҳарбий можароларни сиёсий йўл билан ҳал этишга қаратилган “6+2” гуруҳи фаолиятини йўлга қўйиш, Террорчиликка қарши халқаро кураш марказини ташкил қилиш борасидаги ташаббуслар, минтақа мамлакатлари ўртасидаги интеграция жараёнларини кучайтириш юзасидан олиб борилаётган саъй-ҳаракатлар муҳим аҳамият касб этади.

III. ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИ ВА МАФКУРАВИЙ МУАММОЛАР

1. Биз қандай жамият барпо этмоқдамиз?

Шаклланаётган миллий истиқлол мафкураси миллатимизнинг асрий анъана ва урф-одатларини, ўзлгимизнинг асосий хусусиятларини мужассамлаштириб, жамиятимиз, мамлакатимиз ўз олдига қўйган эзгу муддао ва вазифаларни аниқравшан акс эттирмоғи зарур. Токи ҳар бир ватандошимиз биз қандай жамият, қандай давлат, қандай тузум барпо этмоқдамиз, унинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маънавий асослари нималардан иборат, деган саволларга жавоб топа олсин.

Давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг асарларида, хусусан, “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда” китобида бу масалалар чуқур илмий асосда, атрофлича ёритилган.

Бизнинг бош стратегик мақсадимиз — бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамият барпо этишдир. Юртимизда яшайдиган барча инсонлар учун, миллати, тили ва динидан қатъи назар, муносиб ҳаёт шароити яратиб бериш, ривожланган демократик мамлакатлардаги каби кафолатланган турмуш даражаси ва эркинликларни таъминлаш давлатимиз сиёсатининг мазмун-моҳиятини ифодалайди. Бу — халқимизнинг асрий анъаналарига, муқаддас динимизнинг инсон-

парварлик моҳиятига, миллий қадриятларимизга содиқ қолган ҳолда, ривожланган давлатларнинг тажрибаларидан кўр-кўрона нусха кўчирмасдан, ўзимизга хос ва ўзимизга мос ривожланиш йўлини изчил давом эттириш демакдир.

Ушбу стратегик мақсадлар жамият ҳаётининг барча соҳаларига дахлдор бўлган қуйидаги бир қатор вазифаларни амалга оширишни тақозо этади.

Сиёсий соҳада:

Жамият ҳаётини демократлаштириш жараёнини янада чуқурлаштириш, унинг изчиллиги ва самарадорлигини таъминлаш — мамлакатимизда амалга оширилаётган сиёсий ислохотларнинг энг асосий йўналишидир.

Биринчидан, мамлакатимиз сиёсий ҳаётининг барча соҳаларини, давлат ва жамият қурилишини эркинлаштириш, аҳолининг сиёсий фаоллигини ошириш, унда миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган сиёсий маданиятни шакллантириш.

Бу жараёнда демократия, фикр ва виждон эркинлиги, плюрализм ва инсон ҳақ-ҳуқуқларини таъминлаш, гуманизм ва умуминсоний қадриятларга риоя қилиб яшаш тамойилини жамият ҳаётининг асосий мезонига айлантириш.

Иккинчидан, жамиятимизда мавжуд бўлган турли манфаатлар, қарама-қарши кучлар ва ҳаракатлар ўртасидаги мувозанатни таъминлайдиган самарали механизмни шакллантириш, сиёсий ҳаётда ҳақиқий маънодаги кўппартиявийлик тамойилини қарор топтириш.

Учинчидан, демократик институтларнинг мустақил фаолият кўрсатиши учун янада кенгрок

шарт-шароит яратиш, ҳокимият тизимлари бўли-
нишининг конституциявий тамойилига қатъий
амал қилиш, жамият аъзоларининг барча сиё-
сий, ижтимоий салоҳиятини, ташаббус эркин-
лигини рўёбга чиқариш учун зарур имкониятлар-
ни вужудга келтириш.

Бу — мамлакатимизда демократия тамойил-
ларига асосланган, ҳеч қандай сиёсий кучлар-
нинг субъектив хоҳиш-иродасига қарам бўлмас-
дан ишни фаол ташкил қиладиган, ўз моҳияти-
га кўра, жамиятнинг олға силжишига халақит
бераётган иллат ва асоратларни бартараф этиш-
га қодир бўлган самарали тизимни шаклланти-
риш демакдир.

Тўртинчидан, маҳаллий ҳокимият ва фуқаро-
ларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг
фаолият доирасини кенгайтириш, уларга давлат
ваколатларининг бир қисмини босқичма-босқич
ўтказиб бориш, нодавлат ва жамоат тузилмала-
рининг ҳуқуқ ва мавқеини оширишни кўзда ту-
тадиган **“Кучли давлатдан — кучли жамият сари”**
концепциясини ҳаётга жорий қилиш.

Бу — одамларнинг сиёсий онги, сиёсий ма-
данияти ва фаоллиги юксалиб боргани сари, дав-
лат вазифаларини нодавлат тузилмалар ва фуқа-
роларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига бос-
қичма-босқич ўтиши, маҳаллаларнинг нуфузи ва
мавқеининг ошиши, уларга кўпроқ ҳуқуқлар бе-
рилиши демакдир.

Бешинчидан, давлатнинг ислоҳотчилик вазифа-
ларини демократик талаблар асосида, халқи-
миз ва жамиятимиз манфаатларига мос ҳолда
амалга оширадиган истеъдодли, изланувчан, чу-

қур билимли ва юксак малакали, Ватанга, она заминимизга садоқатли ёш кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ва янгилашга имкон берадиган тизимни такомиллаштириш.

Бу — ҳеч қайси замонда осонликча ҳал бўлмайдиган, одамларнинг тафаккури ва дунёқараши ўзгаришини тақозо этадиган, одатда субъективизм, манфаатпарастлик, маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик каби кўп-кўп иллатларни бартараф этиш, жамиятни тубдан янгилашни талаб қиладиган мураккаб жараёндир.

Иқтисодий соҳада:

Иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларида эркинлаштириш жараёнини изчиллик билан амалга ошириш ва олиб борилаётган ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, хўжалик юритувчи субъектларнинг мустақиллигини ошириш, тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўлидаги мавжуд тўсиқларни бартараф этиш — бу соҳадаги ўзгаришларнинг асосий йўналишларидир.

Биринчидан, иқтисодиётни эркинлаштиришдаги бош вазифа — энг аввало, давлатнинг назоратчилик ва бошқарувчилик вазифаларини — функцияларини қисқартириш, унинг корхоналар хўжалик фаолиятига, биринчи галда, хусусий бизнес фаолиятига аралашувини чеклаш.

Бу — хусусий бизнесга, умуман, иқтисодий фаолиятнинг бозорга хос механизмларига кўпроқ эркинлик бериш, бунинг учун тегишли ҳуқуқий замин, ташкилий ва иқтисодий шарт-шароит ва кафолатларни яратиш, институционал ўзгаришлар, молия ва банк тизимини ислоҳ этишни янада чуқурлаштириш, ривожланган бозор инфратузил-

масини барпо этиш, рақобат муҳитини шакллантиришга асосий эътибор қаратиш демакдир.

Иккинчидан, хусусийлаштириш жараёнини янада чуқурлаштириш ва шу асосда амалда мулкдорлар синфини шакллантириш, бу жараёнга тармоқларнинг асосини ташкил қилувчи йирик корхоналарни жалб этиш.

Бу — хусусий мулкнинг миқёси ва улуши ўзлуксиз ортиб борадиган кўпукладли иқтисодиётни ривожлантириш, жамиятда мулкдорларнинг кўпчилиكنи ташкил этишига эришиш орқали ижтимоий ҳаётдаги барқарорлик ва фаровонликни кафолатлаш демакдир.

Учинчидан, иқтисодиётга хориж сармоясини, аввало, бевосита йўналтирилган сармояларни кенг жалб этиш учун қулай ҳуқуқий шарт-шароит, кафолат ва иқтисодий омилларни янада кучайтириш.

Бу — салоҳиятли хорижий шериклар билан фаол ҳамкорлик қилиш, улар билан бирга замонавий, халқимиз эҳтиёжига мос, дунё бозорида рақобатга бардош бера оладиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни амалга ошириш демакдир.

Тўртинчидан, мамлакат экспорт салоҳиятини ошириш, унинг халқаро меҳнат тақсимоотида тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли шартлар асосида иштирок этиши, иқтисодиётимизнинг жаҳон иқтисодий тизимига кенг кўламда интеграциялашувини янада кучайтириш.

Бу — Ватанимизнинг дунё бозоридаги ўрни ва нуфузини, фуқароларимизнинг ўз юрти иқтисодий салоҳияти ва қудрати билан фахрланиш туйғусини юксалтириш демакдир.

Бешинчидан, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш.

Бу — бой табиий захираларимиз, интеллектуал ҳамда илмий-техникавий салоҳиятимиздан тўлиқ ва самарали фойдаланиш, иқтисодиётда мукамал технологик жараённи ўз ичига оладиган, тайёр маҳсулот ишлаб чиқарадиган, минерал ва қишлоқ хўжалиги хомашёсини сифатли қайта ишлайдиган қувватлар етакчи ўрин тутишини таъминлаш, хизмат кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш, уларнинг иқтисодиётдаги ўрнини кучайтириш, қишлоқда янги иш ўринларини яратиш демакдир.

Ижтимоий соҳада:

Жамият ҳаётининг барча жабҳаларида туб ўзгаришлар амалга оширилаётган, бозор муносабатлари устувор бўлиб бораётган ҳозирги шароитда кучли ижтимоий сиёсат юритиш тараққиётимизнинг асосий тамойилларидан бири бўлиб қолаверади.

Биринчидан, халқ моддий фаровонлигини босқичма-босқич ва изчил ошириб боришни таъминлаш, юртдошларимизнинг муносиб ҳаёт кечириши ва камол топиши учун зарур шарт-шароитларни яратиш, аҳолини, энг аввало, унинг ёрдамга муҳтож қатламлари — болалар, қариялар, ногиронлар, ўқувчи ёшларни ижтимоий муҳофазалашнинг аниқ йўналтирилган механизмини янада такомиллаштириш.

Иккинчидан, халқимиз учун муқаддас кўрғон, маънавият бешиги бўлган оила, оналар ва аёлларимизнинг жамиятдаги ўрни ва мавқеини ошириш соҳасида олиб борилаётган ишларни изчил давом эттириш.

Учинчидан, фуқароларнинг ҳуқуқий тенглиги ва қонун устуворлигини, жамият манфаатлари ва аҳоли хавфсизлигини янада самарали кафолатловчи давлат тузилмалари фаолиятини такомиллаштириш.

Тўртинчидан, келажаги буюк давлатни соғлом мафқурали, маънавий баркамол авлод барпо эта олишини назарда тутиб, комил инсонни тарбиялаш борасидаги ишларни истиқболда ҳам давлат сиёсати даражасида кучайтириб бориш ва умум-халқ ҳаракатига айлантириш.

Маънавий соҳада:

Маънавий қадриятларимизни илм-фан ва тараққиёт ютуқлари билан бойитиб бориш, ўзлигимизни чуқурроқ англаш, миллий ғоя ва истиқлол мафқураси тамойилларини халқимизнинг қалби ва онгига сингдириш, муқаддас динимиз ва тарихимизни сохталаштириш, улардан сиёсий мақсадларда фойдаланишга йўл қўймаслик — бу борадаги асосий вазифаларимиздир.

Биринчидан, юртдошларимизни маънавий янгиланиш ва ислоҳотлар жараёнининг фаол иштирокчисига айлантириш. Уларнинг куч ва салоҳиятларини ижтимоий ҳамкорлик ва миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик каби эзгу мақсадларга хизмат қилдириш.

Бу — маънавиятнинг куч-қудратидан эзгу мақсадлар йўлида самарали фойдаланиш, ижтимоий муносабатларни инсонийлик ғоялари асосида ривожлантириш демакдир.

Иккинчидан, турли қараш ва фикрга эга бўлган ижтимоий қатламлар, сиёсий куч ва ҳаракатларнинг ўзига хос орзу-интилишларини уйғунлаштирувчи ғоя — Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ

фаровонлиги — барча юртдошларимиз учун муқаддас мақсадга айланишига эришиш.

Бу — кўппартиявийлик ва плюрализм тамойилларига амалда риоя қилган ҳолда, миллий ҳам-жиҳатликни янада мустаҳкамлаш демакдир.

Учинчидан, ота-боболаримиз динининг гуманистик моҳиятини кенг жамоатчиликка тушунтириш борасидаги ишларни давом эттириш. Токи, бу дин халқимизнинг минг йиллик тарихи, бугунги маънавий ҳаётимизнинг ҳам асоси, мухтасар айтганда, Аллоҳ доимо қалбимизда, юрагимизда экани юртдошларимиз онгига сингиб борсин.

Шу маънода, буюк аждодимиз Баҳоуддин Нақшбанднинг “Дилинг — Аллоҳда, қўлинг — меҳнатда бўлсин” деган ҳикмати биз учун муҳим ҳаётий тамойил бўлиб қолаверади.

Тўртинчидан, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш борасидаги ишларни изчил давом эттириш, таълим-тарбия тизимини замон талаблари асосида муттасил такомиллаштириб бориш.

Бу — давлатимиз қудрати, мамлакатимиз келажаги билимли, доно ва маънавий баркамол кадрларга боғлиқ эканини чуқур англаган ҳолда фаолият юритиш демакдир.

Бешинчидан, Ўзбекистонда яшаётган барча миллат ва элатларнинг қадриятлари, тили, маданияти, диний эътиқоди, урф-одат ва анъаналарини ҳурмат қилиш, уларни асраб-авайлаш ва ривожлантиришга кўмаклашиш.

Бу — кўп миллатли мамлакатимиз фуқаролари орасида, уларнинг миллий ва диний мансуб-

лигидан қатъи назар, ҳамжиҳатлик ва биродарлик туйғуларини кучайтириш, “Шу азиз Ватан — барчамизники” ғоясининг амалга ошишини таъминлаш демақдир.

2. Тараққиётнинг ўзбек модели

Ўзбекистон — улкан имкониятлар мамлакати. Бу заминда табиий бойликлар, унумдор ер, қудратли иқтисодий ва илмий-техникавий, инсоний ва маънавий салоҳият мавжуд. Энг муҳими, бу диёрда меҳнатсевар ва истеъдодли халқ яшайди.

Ўзбекистон — ўзига хос мустақил тараққиёт йўлини танлаб олган давлат. Бу йўл — жаҳонда ўзбек модели деб тан олинган ривожланиш йўлидир. Унинг рационал мағзи жамиятни инқилобий тарзда эмас, балки эволюцион — тадрижий равишда ислоҳ этишни назарда тутаяди.

Истиқлолнинг дастлабки йилларида Президент Ислам Каримов раҳбарлигида ислоҳотлар стратегияси ишлаб чиқилди. Бунда тараққий топган мамлакатларнинг бозор муносабатларига ўтиш тажрибаси, мамлакатимиз бошдан кечирган тарихий синовлар ва уларнинг сабоқлари, халқимизнинг турмуш ва тафаккур тарзи асос қилиб олинди. Шу тариқа юртбошимиз томонидан жамиятни ислоҳ этишнинг чуқур илмий асосланган қуйидаги машҳур беш тамойили вужудга келди:

Биринчи тамойил. Иқтисодиётнинг сиёсатдан устунлиги. Иқтисодий ислоҳотлар ҳеч қачон сиёсат ортида қолмаслиги керак, у бирор мафкурага бўйсундирилиши мумкин эмас. Ички ва ташқи

иқтисодий муносабатлар мафкурадан холи бўлиши лозим.

Иккинчи тамойил. Давлат — бош ислоҳотчи. У ислоҳотларнинг устувор йўналишларини белгилаб бериши, янгилашни ва ўзгаришлар сиёсатини ишлаб чиқиши ва уни изчиллик билан амалга ошириши лозим.

Учинчи тамойил. Жамият ҳаётининг барча соҳаларида қонуннинг устуворлиги. Демократик йўл билан қабул қилинган Конституция ва қонунларни ҳеч истисносиз ҳамма ҳурмат қилиши ва уларга оғишмай риоя этиши лозим.

Тўртинчи тамойил. Аҳолининг демографик таркибини ҳисобга олган ҳолда, кучли ижтимоий сиёсат юритиш. Бозор муносабатларини жорий этиш билан бир вақтда, аҳолини, айниқса, кам таъминланган оилаларни, болалар ва кексаларни ижтимоий ҳимоялаш юзасидан олдиндан таъсирчан чоралар кўрилиши лозим.

Бешинчи тамойил. Бозор иқтисодиётига объектив иқтисодий қонунларнинг талабларини ҳисобга олган ҳолда, тадрижий асосда, пухта ўйлаб, босқичма-босқич ўтиш.

Ушбу тамойиллар Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўлининг асосини, ўтиш даври дастурининг негизини ташкил этади. Уларнинг амалга оширилиши мамлакатимизда ижтимоий-сиёсий барқарорликни, энг муҳими, бозор муносабатларини изчил жорий этишни таъминламоқда.

Тараққиётнинг ўзбек модели халқимизнинг миллий давлатчилик анъаналари, қадриятлари ва менталитетига таянгани, айти вақтда, жамиятни

ислоҳ этиш борасидаги дунё тажрибасининг ил-
фор ютуқларига асослангани туфайли халқаро
ҳамжамият томонидан эътироф этилмоқда.

3. Ўзбекистоннинг жаҳондаги ўрни ва нуфузи

Ўзбекистон тарихан Буюк ипак йўли каби
қадимий савдо йўллари туташган, қизгин ташқи
алоқалар ва турли маданиятларнинг бир-бирини
ўзаро бойитиш жараёни кечган ҳудуд — Ўрта
Осиёнинг марказида жойлашган. Ана шу қулай
жуғрофий ўрин — унинг бугунги кунда ҳам узоқ-
яқин мамлакатларни ўзаро боғлаб турувчи кўприк
бўлиб келаётгани халқаро муносабатларни ривож-
лантиришда муҳим аҳамият касб этмоқда. Юр-
тимизга нисбатан айтилган “Шарқ дарвозаси” де-
ган таъриф бу ҳақиқатнинг ёрқин тасдиғидир.

Мамлакатнинг жаҳондаги нуфузи унинг иқти-
содий ва интеллектуал салоҳияти, дунё цивили-
зацияси, фан ва маданият ривожига қўшган ҳис-
саси, айни вақтда, умумэътироф этилган халқаро
меъёрларга нечоғлиқ амал қилиши, халқнинг
турмуш даражаси билан белгиланади.

Дунё ҳамжамиятидан ўзига хос ўрин эгаллаб бо-
раётган Ўзбекистон ўз ички ва ташқи сиёсатида
ана шу мезонларга таянади.

Мамлакатимизнинг ички сиёсати “Инсон ва
унинг манфаатлари ҳар нарсадан улуғ” деган та-
мойил асосида амалга оширилади. Бу жараён ҳар
бир фуқаро учун муносиб турмуш шароити яратиш
бериш, унинг ҳақ-ҳуқуқ ва эркинликларини кафо-
латлаш, озчиликнинг кўпчилик иродасига бўйсу-

ниши, шу билан бирга, озчилик фикрининг ҳам кўпчилик томонидан ҳурмат этилиши каби демократик қоидаларни ўз ичига олади.

Ўзбекистон ўз ташқи сиёсатида барча давлатлар билан тенг ҳуқуқлилиқ ва ўзаро манфаатдорлик асосида ҳамкорлик қилиш, уларнинг ички ишларига аралашмаслик, умуминсоний қадриятларга содиқлик, тинчлик ва хавфсизликни асраб-авайлаш, халқаро ҳуқуқ меъёрларининг устуворлиги каби тамойилларга амал қилади.

Минтақада тинчлик ва барқарорликни сақлаш, уни ядро қуролидан холи маконга айлантириш, минтақавий можароларни тинч йўл билан ҳал этиш, халқаро террорчилик ва ақидапарастликка қарши кураш мамлакатимизнинг жаҳондаги нуфузини янада оширишга хизмат қилади.

4. Мафкуравий муаммолар: ғоявий бўшлиқ ва зарарли ғояларнинг жамиятимизга таъсири

Тарихий қонуният шундан далолат берадики, бир ижтимоий тузумдан иккинчисига ўтиш даврида, жамият ҳаётининг барча соҳаларида бўлгани сингари, ғоявий-мафкуравий соҳада ҳам муайян муаммоларни ҳал қилиш зарурати юзага келади.

Ўзбекистон ўз озодлигини қўлга киритгач, моҳиятан халқимизнинг табиатига, дунёқарашига ёт бўлган коммунистик мафкурага барҳам берилди. Маълумки, умрини ўтаб бўлган ғоя, ақида ёки мафкура тараққиёт нуқтаи назаридан инкор этилар экан, жамиятда янги бир ғоя, илғор бир фикрнинг шаклланишига эҳтиёж туғилади. Бу

зарурат теран англаб етилмаган ҳолда эса ғоявий вакуум — бўшлиқ юзага келади. Лекин табиатда вакуум — бўшлиқ бўлмагани каби, мафкура соҳасида ҳам бўшлиққа йўл қўйиб бўлмайди.

Бундай ҳолатнинг олдини олиш учун мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб кўпгина ишлар амалга оширилди. Лекин ижтимоий онг ва тафаккур тезда ўзгариб, янгича дунёқараш осонликча шаклланавермайди.

Айнан мана шундай шароитда халқ ва давлатнинг эзгу мақсадларига ёт ва бегона бўлган ғоялар жамият ҳаётига ўз таъсирини ўтказишга ҳаракат қилиши муқаррар. Айниқса, ғоявий беқарорлик ҳукмрон бўлган жойда мафкуравий таҳдид кучаяди. Аҳоли кенг қатламлари, хусусан, ёшларнинг онгини эгаллашга уринишлар ортиб боради.

Дунёнинг турли мамлакатларида жойлашган, катта маблағ ва таъсир кучига эга бўлган баъзи марказлар ана шундай вазиятдан фойдаланиб, ўз ёвуз ниятларига эришмоқ учун уринмоқда.

Бу кучларнинг мамлакатимизга кўз олайтириши, бизга ўз ҳукмини ўтказишга интилишининг сабаби — юртимизнинг геополитик нуқтаи назардан ғоят қулай ҳудудда жойлашгани, интеллектуал салоҳият ва табиий захираларга бойлигидир.

1980 йилларнинг охирларидан бошлаб мамлакатимизга кириб келган ваҳҳобийлик, “Ҳизбут таҳрир” каби зарарли оқимлар, турли секталар диннинг асл моҳиятини билмайдиган оддий одамларни, ғўр ёшларни йўлдан оздира бошлады. Улар халқимиз, айниқса, фарзандларимиз-

нинг кўнгли очиқ, соддадил, ишонувчан, андишали, қалбида катталарга ҳурмат, диний қадриятларга интилиш туйғуси кучли эканидан фойдаланмоқда.

Шу билан бирга, давлат ва нодавлат ташкилотлари, сиёсий партияларнинг мафкуравий соҳада етарли иш олиб бормагани, ижтимоий фанларнинг ҳаёт талабларидан орқада қолгани, жамият руҳияти ва тафаккурида рўй бераётган мураккаб жараёнлар ўз вақтида илмий ечимини топмагани, бу соҳада одамларга тўғри йўл кўрсатишга қурби етадиган шахслар, диний уламоларнинг етарли эмаслиги ҳам бунга сабаб бўлди.

Ҳозирги кунда жамиятимиз ҳаётига жиддий хавф туғдирадиган мафкуравий таҳдидлар қуйидагилардан иборат:

— ислом халифалигини тиклаб, унинг байроғи остида мусулмон халқларни янги империяга бирлаштиришга қаратилган интилишлар;

— ёш мустақил давлатларни собиқ иттифоққа бирлаштириш ғояси;

— тарихимизни, миллий қадриятларимиз ва диннинг моҳиятини сохталаштиришга уринишлар;

— ахлоқсизлик ғояларини ёйиб, халқни маънавий жиҳатдан бузишга интилишлар;

— турли мафкуравий воситалар орқали минтақавий ва давлатлараро можароларни келтириб чиқаришга қаратилган ҳаракатлар.

Бу таҳдидлар, энг аввало, оддий инсонлар қалби ва онгини забт этишга, уларни ўз миллий қадриятларидан, умумбашарий цивилизация ютуқларидан маҳрум қилишга, пировард натижада юртимизни ўзига қарам қилиб олишга қара-

тилган замонавий тажовузкорликнинг мафкуравий бир шаклидир.

Халқимизни турли ғоявий таҳдидлардан асраш, жамиятда мафкуравий иммунитет ҳосил қилиш учун уни, аввало, тараққиёт қонуниятларини ўзида чуқур акс эттирадиган соғлом, инсонпарвар мафкура билан қуроллантириш зарур.

Ҳар қандай жамият, давлат ижтимоий, иқтисодий, сиёсий тараққиётда ўзининг аниқ йўли, ривожланиш тамойилларига эга бўлгани каби, миллий ғоя, миллий мафкура соҳасида ҳам қатъий тамойилларига эга бўлиши шарт.

IV. МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ МАФКУРАСИ

1. Моҳият-мазмуни

Ўзбекистон жамиятининг миллий истиқлол мафкураси, ўз моҳиятига кўра, халқимизнинг асосий мақсад-муддаоларини ифодаладиган, унинг ўтмиши ва келажагини бир-бири билан боғлайдиган, асрий орзу-истакларини амалга оширишга хизмат қиладиган ғоялар тизимидир.

Миллий истиқлол мафкураси:

— Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, миллий ва умуминсоний қадриятлар, демократия тамойилларига асосланади;

— халқимизнинг асрлар давомида шаклланган юксак маънавияти, анъана ва удумлари, улуғ бо-бокалонларимизнинг ўлмас меросидан озиқланади;

— адолат ва ҳақиқат, эркинлик ва мустақиллик ғоялари ҳамда халқимизнинг ишонч ва эътиқодини акс эттиради;

— юрт тинчлиги, Ватан равнақи ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилади;

— жамият аъзоларини, аҳолининг барча қатламларини Ўзбекистоннинг буюк келажагини яратишга сафарбар этади;

— миллати, тили ва динидан қатъи назар, мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси қалбида она Ватанга муҳаббат, мустақиллик ғояларига садоқат ва ўзаро ҳурмат туйғусини қарор топтиради;

— жамоатчилик қалби ва онгига фикрлар хилма-хиллиги, виждон эркинлиги тамойилларига риоя қилган ҳолда маърифий йўл билан сингдирилади.

Миллий мафкура фақат бугун эмас, балки ҳамма замонларда ҳам энг долзарб сиёсий-ижтимоий масала, жамиятни соғлом, эзгу мақсадлар сари бирлаштириб, унинг ўз муддаоларига эришиши учун маънавий-руҳий куч-қувват берадиган пойдевор бўлиб келган.

У ҳар бир ватандошимизнинг оиласи, жамият, эл-юрт олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада адо этаётганини белгилайдиган маънавий мезондир.

Бу — Ўзбекистонда истиқомат қиладиган ва ўз тақдирини шу муқаддас замин билан боғлаган ҳар бир кишининг “Ватаним менга нима берди” деб эмас, балки “Мен Ватаним равнақи учун нима қиляпман” деган масъулият туйғуси билан яшаши демакдир.

Миллий мафкура ҳақида гапирганда шуни назарда тутиш керакки, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси плюрализм, фикр ва қарашлар эркинлиги тамойилларини тўлиқ таъминлайди. Асосий Қонунимизнинг 12-моддасида бу қоида куйидагича ифодаланган:

“Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади.

Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас”.

Бу қоида Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган партиялар, ҳаракат ва ижтимоий-сиёсий гуруҳ-

лардан бирортасининг дастурий ғоялари ягона давлат мафкураси бўла олмаслигини англатади.

Миллий истиқлол мафкураси турли сиёсий партия ва ижтимоий гуруҳлар мафкурасидан устун турадиган социал феномен — ижтимоий ҳодисадир. Бу мафкурада бирон бир дунёқараш мутлақлаштирилмайди ёки у мавжуд сиёсий ҳокимиятни мустаҳкамлаш мақсадида сиёсий қуролга айлантирилмайди. Миллий истиқлол мафкураси, ўз мазмун-моҳиятига кўра, Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий тараққиётига хизмат қилади, барча сиёсий партиялар, гуруҳ ва қатламларнинг — бутун халқимизнинг қуйидаги умумий манфаатларини ифодалайди:

— мамлакатнинг мустақиллиги, ҳудудий яхлитлиги, сарҳадлар дахлсизлиги;

— юртнинг тинчлиги, давлатнинг ҳарбий, иқтисодий, ғоявий, экологик, инфор­мацион таҳдидлардан муҳофаза этилиши;

— мамлакатда фуқаролараро ва миллатлараро тотувлик, ижтимоий барқарорлик муҳитини таъминлаш;

— ҳар бир оила ва бутун халқнинг фаровонлиги;

— жамиятда адолат устуворлиги, демократия, ўз-ўзини бошқариш тамойилларининг амал қилиши.

Истиқлол мафкураси том маънодаги миллий мафкурага айланиши учун қуйидаги талабларга жавоб бериши зарур:

— инсон қалби ва онгига ижобий таъсир этадиган тушунча ва туйғулар, гўзал ва ҳаётий ғоялар тизимини ўзида мужассам этиши;

— миллат, халқ ва жамиятни бирлаштирувчи куч, юксак ишонч-эътиқод манбаи бўлиши;

— ҳар қандай илғор ғояни ўзига сингдириши ва ҳар қандай ёвуз ғояга қарши жавоб бера олиши;

— замон ва давр ўзгаришларига қараб, ўзи ифодаладиган манфаат, мақсад-муддаоларни амалга оширишнинг янги-янги воситаларини тавсия эта олиши.

Миллий истиқлол мафкураси ана шу талабларга жавоб берган тақдирдагина қуйидаги асосий вазифаларни бажара олади:

— мустақил дунёқараш ва эркин тафаккурни шакллантириш;

— ҳур фикрли, мутелик ва журъатсизликдан холи бўлган, ўз билими ва кучига ишониб яшайдиган инсонни тарбиялаш;

— одамларимиз, айниқса, ёшларимизнинг иродасини бақувват қилиш, иймон-эътиқодини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган маънавий муҳит яратиш;

— ватандошларимиз тафаккурида ўзликни англаш, тарихий хотирага садоқат, муқаддас қадриятларимизни асраб-авайлаш, ватанпарварлик туйғусини камол топтириш;

— халқимизга хос бўлган иймон-эътиқод, инсоф-диёнат, саховат, ҳалоллик, меҳр-оқибат, шарму ҳаё каби фазилатларни янада юксалтириш.

— мамлакатимизнинг кўп миллатли халқи онги ва қалбида “Ўзбекистон — ягона Ватан” деган тунгунчани шакллантириш ва ривожлантириш.

Бу вазифаларнинг бажарилиши фуқароларимизни ҳозирги шиддаткор ҳаёт талабларига жавоб бера оладиган шахсларга, янги жамият қури-

лишининг фаол иштирокчиларига айлантиришига хизмат қилади.

2. Тарихий ва фалсафий асослари

Миллий истиқлол мафкурасининг маъно-мазмунини белгилайдиган асослардан бири — бу халқимизнинг қадимий ва бой тарихидир. Чунки тарих — буюк мураббий. У инсонга ибратли хулосалар берибгина қолмасдан, баъзан аччиқ сабоқларни ҳам тан олишга ундайди.

Она заминимизда бундан неча асрлар аввал яратилиб, то ҳануз юртимизга кўрк бағишлаб турган қадимий обидалар, осори атиқалар халқимизнинг юксак салоҳияти, куч-қудрати, бунёдкорлик анъаналари ҳақида, Ватанимизнинг шонли тарихи тўғрисида тасаввур ва тушунчалар беради, шу муқаддас диёрда яшайдиган ҳар бир инсон қалбида ғурур-ифтихор туйғуларини уйғотади.

Халқимизнинг ўзига хос турмуш тарзи, тафаккур ва дунёқараши, ҳаётга, воқеликка муносабатининг ифодаси бўлган халқ оғзаки ижоди намуналари, “Алпомиш”, “Шашмақом” каби санъат дурдоналари, Спитамен, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур каби миллий қаҳрамонларимизнинг ибратли ҳаёти ҳам миллий мафкурамиз озикланадиган манбалардир.

Мафкурамизнинг фалсафий асосини, аввало, миллий-ижтимоий тафаккурнинг мумтоз намуналари бўлган дунёвий билимлар, жаҳон фалсафаси дурдоналари белгилайди. Олам ва одамнинг яралиши ва такомиллашиб бориши ҳақидаги диний ва илмий қарашлар, поклик, ҳалоллик, мард-

лик, комиллик ғоялари ҳам бугунги мафкурамиз шаклланишига таъсир ўтказди.

Буюк донишманд аждодларимизнинг озодлик тўғрисидаги ғоялари, Хоразмийнинг дунёвий кашфиётлари ва Берунийнинг ижтимоий-ахлоқий қарашлари, Фөробийнинг адолатли жамият ва Ибн Синонинг дуализм таълимоти, Алишер Навоийнинг комил инсон ҳақидаги фалсафий мушоҳадалари, асримиз бошидаги маърифатпарвар зиёлилар фаолияти ҳам миллий ғоя ва истиқлол мафкурасининг теран томирларидир.

Истиқлол мафкурасининг фалсафаси, унинг маъно-мазмуни, асосий ғоя ва тамойиллари миллий давлатчилигимизни қайта тиклаб, жамиятимизнинг тараққиёт йўлини назарий ва амалий жиҳатдан асослаб берган Ислом Каримов асарларида чуқур ифодасини топган. Уларда мамлакатимизнинг ривожланиш йўли, унинг ўзига хос хусусият ва қонуниятларининг амалга ошиш диалектикаси илмий нуқтаи назардан аниқ белгилаб берилган.

Миллий истиқлол мафкурасининг фалсафий асоси, шунингдек, қадимги шарқ, юнон, рим ва бошқа фалсафа мактабларининг меросига ҳам таянади.

Хусусан, Сократ, Платон, Аристотель сингари мутафаккирларнинг асрлар давомида ўз қадрқимматини йўқотмай келаётган фикрлари, жаҳон фалсафасининг ўрта асрлар ва янги замондаги намояндалари қарашлари ҳам миллий истиқлол мафкураси тамойилларини асослаш ва бойитиш, уларга ҳаётий руҳ бағишлашда муҳим аҳамият касб этади. Конфуцийнинг фалсафий ҳикматлари, Пла-

тоннинг “Ғоялар дунёси ва соялар дунёси” тўғри-сидаги таълимоти, Гегель диалектикаси, гуманистик замонавий фалсафий оқимлар илгари сураётган ғоялар ҳам миллий истиқлол мафкурасининг умуминсоний асосларидир.

3. Миллий ва умуминсоний тамойиллари

Истиқлол мафкураси халқимизнинг табиати, иродаси, орзу-интилишларини ифодалайдиган қуйидаги миллий хусусиятларни замон талаблари асосида янада бойитишни назарда тутди:

— халқимиз ҳаётида қадим-қадимдан жамоа бўлиб яшаш руҳининг устунлиги;

— жамоа тимсоли бўлган оила, маҳалла, эл-юрт тушунчаларининг муқаддаслиги;

— ота-она, маҳалла-қўй, умуман жамоатга юксак ҳурмат-эътибор;

— миллатнинг ўлмас руҳи бўлган она тилига муҳаббат;

— каттага — ҳурмат ва кичикка — иззат;

— меҳр-муҳаббат, гўзаллик ва нафосат, ҳаёт абадийлигининг рамзи — аёл зотига эҳтиром;

— сабр-бардош ва меҳнатсеварлик;

— ҳалоллик, меҳр-оқибат ва ҳоказо.

Истиқлол мафкураси қуйидаги умумбашарий қадриятларни эътироф этади ва улардан озиқланади:

— қонун устуворлиги;

— инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳурфикрлилик;

— турли миллат вакилларига ҳурмат ва улар билан баҳамжиҳат яшаш;

— диний бағрикенглик;

— дунёвий билимларга интилиш, маърифат-парварлик;

— ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва ҳоказо.

4. Ижтимоий-иқтисодий асослари

Миллий истиқлол мафкураси, ўз моҳиятига кўра, ҳар бир оила ва фуқаронинг муносиб турмуш даражасини таъминлайдиган фаровон ҳаётга эришишга чорлайди. Ҳар бир инсонни, у қайси шаклдаги мулкчилик асосида меҳнат фаолияти билан шуғулланмасин, шахсий манфаатларини халқ ва Ватан манфаати билан ўзаро уйғунлаштириб яшашга ундайди.

Мулкдор одамнинг жамият ичида, халқ орасида фақат бойлиги билан эмас, балки юксак маънавий фазилатлари билан ҳам ажралиб туриши зарурлиги, шахсий ва оилавий фаровонликка эришиш имконияти ҳар кимнинг ўз қўлида деган ҳаёт ҳақиқатини замонавий дунёқараш сифатида шакллантиради. “Ҳар бир фуқаронинг фаровонлиги — бутун жамиятнинг фаровонлигидир” ғоясини илгари суради.

5. Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғояси

Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси — озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдир. Бу ғоя халқимизнинг азалий эзгу интилишлари, бунёдкорлик фаолиятининг маъно-мазмунини белгилайди. Ҳар

бир инсон учун муқаддас бўлган юксак гуманистик қадриятларни ўзида мужассам этади.

Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғоясида озодлик тушунчасининг устувор ва етакчи ўринда туриши Ватан мустақиллиги барча орзу-интилишларимиз, амалий фаолиятимиз ва ёруғ келажакимизнинг асоси эканидан далолат беради.

6. Миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари

Миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари халқимизнинг мустақил тараққиёт йўлидаги бош ғоясидан келиб чиқади ва ўзининг маъно-моҳияти, фалсафаси, жозибаси билан уни халқимизнинг қалби ва онгига янада чуқурроқ сингдиришга хизмат қилади.

Ватан равнақи

Ватан — инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ, уни камол топтирадиган, ҳаётга маъно-мазмун бахш этадиган табаррук маскандир. У аждодлардан авлодларга қоладиган буюк мерос, энг азиз хотира. Ватан — ота-боболаримизнинг хоки поклари жо бўлган, вақти-соати етиб ҳар биримиз бош кўядиган муқаддас заминдир.

Ватани бор одамнинг ғурур-ифтихори юксак, мақсад-муддаолари аниқ бўлади. Тоғдек таянчи — Ватани борлигини ҳис этган инсон ҳаётнинг ҳар қандай синовларига доимо тайёр туради.

Ватаннинг равнақи, аввало, унинг фарзандлари камолига боғлиқ. Бу эса ҳар бир юртдоши-

мизни ўзининг маънавий камолоти учун юксак масъулиятни ҳис этишга, ўз манфаатларини шу юрт, шу халқ манфаатлари билан уйғунлаштириб яшашга даъват этади.

Миллий ғоя ҳеч қачон Ватандан ташқарида илдиз отмайди ва ривожланмайди. Ватаннинг равнақига хизмат қилмайдиган ғоя ҳеч қачон миллий ғоя бўлолмайди. У Ватан равнақини белгилаб берадиган тамойилларни ўзида акс эттирсагина куч-қудрат манбаига айланади.

Бугунги кунда жамиятимизда тадбиркорлик, эркин иқтисодий фаолият кенг ривожланаётгани, давлатимизнинг иқтисодий қудрати ортаётгани, халқимизнинг маънавияти бойиб, илм-зиё салоҳияти юксалаётгани Ватан равнақининг асоси бўлади.

Бу ўзгаришлар жараёнининг устувор хусусияти — халқимизнинг бунёдкорлик фаолиятидир. Бунда ана шу бунёдкорлик салоҳиятини тўла юзага чиқариш, иқтисодиётни илғор технологиялар асосида модернизация қилиш, ёшларимизни соғлом ва баркамол қилиб вояга етказиш ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Юрт тинчлиги

Юрт тинчлиги — бебаҳо неъмат, улуғ саодатдир. Башарият ўз тараққиётининг барча босқичларида, аввало, тинчлик-тотувликка интилиб келган. Юрт тинчлиги — барқарор тараққиёт гарови.

Ўзбек халқи тинчликни юксак қадрлайди, уни ўз орзу-интилишлари, мақсад-муддаолари рўёбга чиқишининг кафолати деб билади. Шу-

нинг учун доимо Яратгандан тинчлик ва омонлик тилайди.

Лекин, афсуски, ҳаётда бу эзгу тилакларнинг ижобат бўлишига доимо қаршилик қиладиган кучлар ҳам бор. Улар ўзларининг ғаразли мақсадлари, нафс балоси йўлида башариятни ҳамisha низо-адоват, уруш ва қирғинлар домига тортиб келади.

Инсоният тарихига назар ташласак, кейинги беш минг йил мобайнида одамзот ўн беш мингдан зиёд катта-кичик урушларни бошдан кечирганини кўрамиз. Бу — уруш ва тинчлик, хавфсизликни таъминлаш масаласи ҳанузгача инсоният олдидаги энг оламшумул муаммо бўлиб қолаётганидан далолатдир.

Ҳолбуки, башарият фақат тинчлик ва осойишталик барқарор бўлган тақдирдагина ўз олий мақсадларига эришади, моддий ва маънавий юксакликка кўтарилади.

Соҳибқирон Амир Темурнинг набираси Мирзо Улуғбек Мовароуннаҳрга ҳукмронлик қилган қирқ йил мобайнида мамлакатда тинчлик-барқарорлик устувор бўлгани сабабли илм-фан, маданият юксак тараққий этган, бунёдкорлик ишлари ривожланган, кўҳна заминимиз гуллаб-яшнаган.

Аксинча, уруш ва низолар инсонни одамийлик қиёфасидан айиради, жамиятни буткул таназул ботқоғига ботиради. Йигирма йилдан буён ўзаро ҳарбий можаролар туфайли цивилизациядан батамом узилиб, дунёнинг энг қолоқ мамлакатларидан бирига айланиб қолган Афғонистон — бунинг яққол далили.

Бу мамлакат ҳудудининг хавф-хатар ўчоғига айланиб қолгани юртимиздаги тинчлик ва барқарорликка, тараққиёт йўлидаги эзгу мақсадларимизни амалга оширишга халақит бермоқда. Бу — дунёда ялпи тинчлик ва барқарорликка эришиш учун, аввало, ҳар бир мамлакат ва ҳар бир минтақада тинчлик-барқарорликни таъминлаш зарур, деган қарашнинг бугунги кунда ғоятда долзарб аҳамият касб этиб бораётганидан далолат беради.

Мустақиллигимизнинг дастлабки кунларида-ноқ биз юрт тинчлигини энг асосий бойлик сифатида асраб келмоқдамиз. Бугунги ва кейинги насллар ҳам кўп меҳнат ва машаққатлар эвазига қўлга киритилган мана шу бебаҳо неъматни асраб-авайлаши зарур. Шундагина улар халқимизнинг асл орзу-интилишларига, истиқлол йўлида жон фидо этган аجدодларимиз руҳига муносиб бўла олади.

Юрт тинчлиги — Ватан озодлиги ва мустақиллиги билан чамбарчас боғлиқдир. Бировга қарам бўлган халқ ҳеч қачон эркин ва фаровон яшай олмайди. Шунинг учун ҳам мустақиллик ва тинчликни асраш, мамлакатимизни тажовузкор кучлардан ҳимоя қилишга доимо тайёр туришимиз лозим.

Юксак маънавият, сиёсий маданият, миллатнинг ғоявий ва мафкуравий етуклиги — юрт тинчлигини сақлашнинг муҳим омилидир. Халқимиз учун азал-азалдан муқаддас бўлган бу ғоя жамиятдаги турлича фикр ва қарашга эга бўлган барча куч ва ҳаракатларни бирлаштиришга ва шу орқали миллий ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Халқ фаровонлиги

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг олий мақсади — халқимизга муносиб турмуш шароити яратишдан иборат. Яъни ислохот — ислохот учун эмас, инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилиши керак. Жамиятимиздаги ҳар қандай янгиланиш, ҳар қандай ўзгариш моҳиятида ана шу эзгу мақсад мужассамдир.

Бу ҳақиқатни одамлар онгига сингдириш, кенг аҳоли қатламларининг ислохотлар моҳиятини англаб етишига ва унинг фаол иштирокчисига айланишига эришиш зарур. Бунинг учун эса уларнинг дунёқарашини, ҳаётга, меҳнатга, ерга муносабатини тубдан ўзгартириш муҳим аҳамият касб этади. Чунки фаровон турмуш асоси — эркинлик, тадбиркорлик ва ташаббускорликдир.

Шунинг учун халқимизда мулкка эгаллик ҳиссини тарбиялаш, хўжалик юритишнинг замонавий усулларини ўзлаштириш, ўз кучига ишонч туйғуларини камол топтириш миллий мафқурамиз вазифаларига киради.

Табиий бойликлар, ер ресурслари, мамлакатимизнинг иқтисодий салоҳияти ҳар бир фуқаронинг эҳтиёжларини қондириш, ўзлигини намоен этиш ва бунёдкорлик қобилиятини рўёбга чиқаришнинг асосий заминидир.

Ўзбекистон халқидек меҳнаткаш, миришкор, ишнинг кўзини биладиган халқ ўз турмушини ўз кўли билан фаровон қилишга қодир. Миллий истиқлол мафқураси моҳият эътибори билан фуқароларимизда ҳар қайси инсон ва оила бадавлат бўлса, жамият ва давлат ҳам кучли ва қудрат-

ли бўлади, деган тушунчани тарбиялашга хизмат қилмоғи лозим.

Комил инсон

Комил инсон ғояси — ҳам миллий, ҳам умум-башарий моҳиятга эга бўлган, одамзотга хос энг юксак маънавий ва жисмоний баркамолликни мужассам этган, уни ҳамиша эзгуликка ундайдиган олижаноб ғоядир.

Бу ғоя нафақат алоҳида шахсларни, балки бутун-бутун халқларни юксак тараққиёт сари етаклаган, уларни маънавият ва маърифат бобида тенгсиз ютуқларга илҳомлантирган. Комилликни орзу қилмаган, баркамол авлодларни вояга етказиш ҳақида қайғурмаган халқнинг, миллатнинг келажаги йўқ. Бундай халқ ва миллат таназзулга маҳкум.

Комил инсон ғояси азал-азалдан халқимизнинг эзгу орзуси, унинг маънавиятининг узвий бир қисми бўлиб келган. У ислом фалсафасидан озикланиб, янада кенгроқ маъно-мазмун касб этган. Баркамол инсон ҳақидаги юксак ғоялар Абу Наср Форобий ва Алишер Навоий каби мутафаккирларимизнинг асарларида, айниқса, теран ифода топган.

Ҳазрат Навоийнинг “Камол эт касбким, олам уйидин Сенга фарз ўлмағай ғамнок чиқмоқ, Жаҳондин нотамом ўтмак биайних, Эрур ҳаммомдин нопок чиқмоқ” деган фикрлари ҳар бир инсон комилликни ўзига шиор қилиб олиши зарурлигини англатади.

Эркин фуқаролик жамиятини маънавий баркамол, эзгу ғоялар ҳаётий эътиқоди бўлган ин-

сонларгина бунёд эта олади. Шунинг учун янги-ланаётган жамиятимизда соғлом авлодни тарбиялаш, эркин фуқаро маънавиятини шакллантириш, маънавий-маърифий ишларни юксак даражага кўтариш орқали баркамол инсонларни вояга етказишга муҳим эътибор берилмоқда. Мамлакатимизда Соғлом авлод ҳаракатининг кенг тус олгани, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида таълим-тарбия тизимининг тубдан ислоҳ этилаётгани ҳам ана шу улуғвор мақсадни амалга ошириш йўлидаги муҳим қадамлардир.

Ижтимоий ҳамкорлик

Инсоният XX асрда амалга ошираётган энг муҳим ғоялардан бири — жамиятдаги турли тоифалар, сиёсий кучлар ва партиялар ўртасидаги ижтимоий ҳамкорликдир.

Ижтимоий ҳамкорлик — муроса фалсафаси бўлиб, хилма-хил фикр ва қарашларга эга бўлган, турли миллат, ирқ ва динга мансуб шахс ва гуруҳларнинг умумий мақсад йўлидаги ҳамжиҳатлигини таъминлайди. Натижада жамиятда тинчлик ва тотувликнинг, барқарор тараққиётнинг мустаҳкам кафолати вужудга келади.

Жамиятни сунъий равишда бўлиб, турли қарама-қаршилиқларни мутлақлаштирадиган таълимотлардан фарқли ўлароқ, ижтимоий ҳамкорлик ғояси бу табиий ранг-барангликни миллий тараққиёт манфаатларига бўйсундиради.

Бу қандай шаклларда амалга оширилади?

Биринчидан, жамиятнинг энг устувор мақсад ва манфаатларини ўзида мужассам этадиган ил-

Ғор ғоялар миллий тараққиётни ҳаракатга келтирувчи кучга айланади.

Иккинчидан, жамиятдаги ҳар бир ижтимоий тоифа ёки гуруҳ ўзининг дастурий мақсадлари ва амалий фаолиятини ана шу ғоялар билан уйғунлаштириши миллий тараққиётнинг заруратига айланади.

Учинчидан, ҳар бир шахс, ижтимоий мавқеи, дунёқараши ва эътиқодидан қатъи назар, жамиятнинг устувор мақсад ва манфаатларини акс эттирадиган миллий ғояларнинг амалга ошиши учун ўзини масъул деб билиши бу жараённинг асосий тамойили ҳисобланади.

Ижтимоий ҳамкорлик масаласини атрофлича ўрганган аксарият Ғарб мамлакатларида унинг тамойиллари жамият ҳаётига оқилона татбиқ этилиб, тараққиётнинг барча соҳаларида салмоқли натижалар бермоқда.

Аҳолининг турли қатламлари орасидаги муносабатлар ва ўзаро ҳамкорликни яхшилаш жамиятдаги барқарорликни мустаҳкамлашга замин яратади. Аксинча, ана шу ҳамкорликнинг издан чиқиши ёки муносабатларнинг ёмонлашуви бу барқарорликнинг бузилишига олиб келади, ижтимоий беқарорлик, сиёсий бошбошдоқлик ва миллий парокандаликни келтириб чиқаради.

Бинобарин, ижтимоий ҳамкорликни йўлга қўйиш ва ривожлантириш ҳамманинг, биринчи гада, давлат ва жамоат ташкилотлари, жамиятнинг илғор вакиллари бўлган зиёлилар зиммасига катта масъулият юклайди.

Жамиятимиздаги ижтимоий ҳамкорлик муҳитига зарар етказиши мумкин бўлган ҳар қан-

дай хавф-хатарнинг олдини олиш, уларни бар-
тараф этиш юзасидан зарур чора-тадбирларни
кўриш керак.

Миллатлараро тотувлик

Бугунги кунда мамлакатимизда 130 дан зиёд
миллат ва элат вакиллари истиқомат қилади. Ҳар
бир миллат — Яратганнинг мўъжизасидир. Бу —
оламдаги табиий ранг-баранглик билан жамият-
даги миллий ўзига хослик диалектикасини ифо-
далайди.

Миллатлараро тотувлик ғояси — умумбашарий
қадрият бўлиб, турли хил халқлар биргаликда ис-
тиқомат қиладиган минтақа ва давлатлар мил-
лий тараққиётини белгилайди, шу жойдаги тинч-
лик ва барқарорликнинг кафолати бўлиб хизмат
қилади.

Бу ғоя — бир жамиятда яшаб, ягона мақсад
йўлида меҳнат қилаётган турли миллат ва элат-
ларга мансуб кишилар ўртасидаги ўзаро ҳур-
мат, дўстлик ва ҳамжиҳатликнинг маънавий
асосидир.

Бу ғоя — ҳар бир миллат вакилининг истеъ-
доди ва салоҳиятини тўла рўёбга чиқариш учун
шароит яратади ва уни Ватан равнақи, юрт тинч-
лиги, халқ фаровонлиги каби эзгу мақсадлар сари
сафарбар этади.

Муайян мамлакатга ном берган (титул) мил-
лат билан унда яшайдиган бошқа халқлар ўрта-
сидаги ҳамжиҳатлик ижтимоий тараққиётнинг
энг муҳим омилларидан биридир. Аксинча, бу
ғоянинг аҳамиятини тушуниб етмаслик жамият

ҳаётини, тинчлик ва барқарорликни издан чиқариши мумкин.

Миллатлараро ҳамжиҳатликка раҳна солувчи иллат, бу — тажовузкор миллатчилик ва шовинизмдир. Бундай зарарли ғоялар таъсирига тушган жамият ҳалокатга юз тутиши муқаррар. XX асрда Европа халқларини асоратга солган ва айрим давлатларнинг таназзулига сабаб бўлган фашизм ғояси бунга яққол мисол бўлади.

Ўзбекистон ҳудудида қадим-қадимдан кўплаб миллат ва элат вакиллари баҳамжиҳат истиқомат қилиб келади. Улар ўртасида асрлар давомида миллий низолар бўлмагани халқимизнинг азаллий бағрикенглигини кўрсатади.

Шу боис, бугунги кунда мамлакатимизда яшаб келаётган миллатларни ўзаро ҳамжиҳатлик руҳида тарбиялаш истиқлол мафкурасининг асосий мақсадларидан биридир. У халқимизга хос бўлган олижаноблик ва инсонпарварлик фазилатларига асосланади.

Динлараро бағрикенглик (толерантлик)

Динлараро бағрикенглик ғояси — хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашини англатади. Қадим-қадимдан дин аксарият маънавий қадриятларни ўзида мужассам этиб келади. Миллий қадриятларнинг асрлар оша безавол яшаб келаётгани ҳам диннинг ана шу табиати билан боғлиқ.

Чунки дунёдаги динларнинг барчаси эзгулик ғояларига асосланади, яхшилик, тинчлик, дўстлик

каби фазилатларга таянади. Одамларни ҳалоллик ва поклик, меҳр-шафқат ва бағрикенгликка даъват этади.

Ҳозирги замонда бу ғоя эзгулик йўлида нафақат диндорлар, балки бутун жамият аъзоларининг ҳамкорлигини назарда тутаяди, тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлашнинг муҳим шартини ҳисобланади.

Азал-азалдан диёримизда ислом, насронийлик, иудаизм каби динлар ёнма-ён яшаб келган. Асрлар давомида йирик шаҳарларимизда масжид, черков ва синагогаларнинг мавжуд бўлиши, турли миллат ва динга мансуб қавмларнинг ўз диний амалларини эркин адо этиб келаётгани бунинг тасдиғидир. Тарихимизнинг энг мураккаб, оғир даврларида ҳам улар ўртасида диний асосда можаролар бўлмагани халқимизнинг динлараро бағрикенглик борасида катта тажриба тўплаганидан далолат беради.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда ўндан зиёд конфессияга мансуб диний ташкилотлар фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг ўз фаолиятини амалга ошириши ва мамлакат ҳаётида фаол иштирок этиши учун ҳамма шарт-шароитлар яратилган. Бу борадаги ҳуқуқий асослар Ўзбекистон Конституциясида, “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги қонунда ўз ифодасини топган. Ана шу асослар мамлакатимиздаги барча дин вакиллариининг ҳамкор, ҳамжиҳат бўлиб, улуғ ва муштарак ғоялар йўлида ҳаракат қилиши учун имкон яратади.

V. МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ МАФКУРАСИНИ ХАЛҚИМИЗ ҚАЛБИ ВА ОНГИГА СИНГДИРИШ

Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт стратегиясини, ўзбек халқининг буюк давлат барпо этиш борасидаги мақсад-муддаоларини, миллий истиқлол мафкурасининг моҳиятини кенг жамоатчиликка ҳар томонлама тушунтириш долзарб вазифалардан биридир.

Истиқлол мафкурасини одамлар қалби ва онгига сингдиришда жамият ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олиш, таълим-тарбия, тарғибот ва ташвиқотнинг самарали усул ва воситаларидан оқилона фойдаланиш тақозо этилади.

Таълим ва тарбия. Миллий истиқлол мафкурасини ёшлар қалби ва онгига сингдириш таълим-тарбиянинг турли шакллари орқали амалга оширилади.

Бунда қуйидаги вазифаларни назарда тутиш лозим:

— таълим муассасаларида болалар ва талабаларнинг ёшига мос равишда миллий истиқлол мафкурасини сингдиришнинг дифференциал педагогик-психологик дастурини яратиш;

— Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида ўқувчи-талабалар онгида миллий ғоя ва миллий истиқлол мафкурасини шакллантириш ишларини узлуксиз тарзда олиб бориш;

— ўқув дастурлари, дарслик ва қўлланмаларда миллий истиқлол мафқураси ғояларини теран акс эттириш;

— мактаб, лицей, коллеж, институт ва университетларда мафқуравий тарбияни бугунги кун талаблари даражасига кўтариш;

— педагог кадрларнинг мафқура борасидаги билимларини чуқурлаштириш.

Фан ва илмий муассасалар миллий истиқлол мафқурасини шакллантиришда муҳим ўрин тутади. Бу борада қуйидаги масалаларга асосий эътибор қаратиш зарур:

— аҳолининг ижтимоий хусусиятларини (маълумоти, ёши, жинси, касби ва бошқалар) ҳисобга олган ҳолда, миллий истиқлол мафқурасини шакллантиришнинг самарали йўллари кенг кўламда илмий тадқиқ этиш;

— миллий истиқлол мафқурасининг миллий, умуминсоний, фалсафий, диний, ҳуқуқий, сиёсий, социологик, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-психологик асосларини, урф-одатлар, анъаналар ва интеллектуал қадриятларнинг мафқурани шакллантириш ва бойитишдаги ўрни ва таъсирига бағишланган тадқиқот ишларини мунтазам олиб бориш;

— мафқуралар курашининг жаҳоншумул жараёнини ўрганиш, унинг мониторинги, бу курашнинг умумбашарий ва минтақавий муаммоларини аниқлаш;

— мафқуравий таҳдидлар ва уларга қарши курашнинг самарали йўллари ҳақида илмий асосланган тавсиялар ишлаб чиқиш.

Маданият ва маданий-маърифий муассасалар мафкурани шакллантириш ва халқимиз онгига сингдиришда катта имкониятларга эга. Бунда кутубхона, театр, клублар, маданият уйлари ва саройлари, истироҳат боғлари, музейлар ва бошқа муассасалар фаолиятдан кенг фойдаланиш, кишилар дунёқарашини юксалтирадиган, одамларга руҳий-маънавий озиқ берадиган тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозим.

Бу даргоҳларда турли анжуманлар, давра суҳбатлари, баҳс-мунозаралар, учрашувлар уюштириш, миллий истиқлол мафкурасининг мазмун-моҳиятини ҳар бир ижтимоий қатламга тушунарли тарзда изоҳлаб берадиган қўлланма ва тавсиялар тайёрлаш айниқса муҳим.

Маданий-маърифий муассасалар ёшларни ҳақиқий санъат, чинакам бадиий гўзаллик руҳида тарбиялаш масканлари бўлмоғи лозим.

Маданият ва санъат соҳалари фаолиятининг бутунлай тижорат асосида ташкил этилишига, ғоявий-бадиий жиҳатдан саёз, миллий қадриятларимизга ёт асарларнинг етакчи ўринни эгаллаб олишига йўл қўймаслик муҳим аҳамиятга эга.

Адабиёт ва санъат. Бу соҳада ижод аҳлининг ғоявий-бадиий салоҳиятини комил инсон тарбиясига йўналтириш устувор йўналиш бўлиши даркор.

Ижодкорларни мураккаб ва шонли тарихимизнинг ёрқин саҳифаларини, бугунги ҳаёт воқелигини, олижаноб орзу-умидларимизни акс эттирадиган адабиёт, кино, мусиқа ва тасвирий санъат асарлари яратишга ҳар томонлама рағбатланти-

риш. Ёшларга ибрат бўладиган баркамол инсонлар, замонавий қаҳрамонлар тимсолини яратиш.

Миллий ғояни тараннум этишга, истиқлол мафқурасига зид ғояларнинг зарарли моҳиятини очиб беришга айниқса эътиборни кучайтириш зарур. Ҳаёт ва ижоддаги маҳдудлик ҳамда фикр қапшоқлигига қарши курашиш, баҳс-мунозара, танқид ва таҳлиллар орқали мафқуравий муҳитнинг соғлом бўлишига эришиш.

Дин. Энг нозик ва мураккаб бўлган бу соҳада, аввало, дин маънавият ва маданиятнинг устунларидан бири эканини, барча замонларда миллий ғоя ва мафкура диний қарашлар билан уйғун ривожланишини назарда тутиш лозим. Дин ўз моҳиятига кўра поклик, меҳр-оқибат каби эзгу туйғулар орқали миллий истиқлол мафқурасининг ғояларини юртдошларимиз қалби ва онгига сингдиради. Муқаддас динимизга соғлом ва мўътадил муносабатни шакллантириш — бу борадаги энг муҳим мафқуравий вазифадир.

Жисмоний тарбия ва спорт соҳаси инсоннинг нафақат жисмоний, балки маънавий камолотга эришишида ҳам улкан омилдир. Спорт иродани тоблайти, одамни аниқ мақсад сари интилиш, қийинчиликларни бардош ва чидам билан енгишга ўргатади. Инсон қалбида ғалабага ишонч, гурур ва ифтихор туйғуларини тарбиялайди.

Ватан, халқ шухратини дунёга тараннум этишда, ёшларни **ҳарбий-ватанпарварлик** руҳида тарбиялашда спортнинг ўрни беқиёсдир.

Соғлом, билимли ва фидойи фарзандлари бўлган халқ албатта ўзининг буюк келажагини барпо этади. Шунинг учун жисмоний тарбия ва

спортнинг оммавийлигини таъминлаш, уни ривожлантириш баркамол шахсни тарбиялашнинг муҳим шартидир.

Асрлар мобайнида шаклланган, авлоддан авлодга бебаҳо мерос сифатида ўтиб келаётган **урф-одат, маросим ва байрамлар** ҳам миллий мафкуранинг асосий ғояларини сингдиришда муҳим омил бўлади. Хусусан, Мустақиллик, Наврўз, Ўқитувчилар ва мураббийлар, Хотира ва қадрлаш кунини каби янги байрам ва маросимларимиздан жамият ҳаётига замонавий мазмун бахш этиш йўлида оқилона фойдаланиш зарур.

Бугунги кунда урф-одат ва анъаналаримизнинг жамиятни бирлаштирувчи хусусиятларидан янада тўлиқроқ фойдаланиш лозим.

Миллий анъаналарни ўрганиш, тарғиб этиш билан бир қаторда тўй-маъракаларни, одат ва удумларни ихчамлаштириш, бу борада исрофгарчилик ва дабдабабозликка йўл қўймасликка алоҳида эътибор қаратиш даркор.

Оила. Оила — мафкуравий тарбиянинг энг муҳим ижтимоий омилларидан биридир. Чунки оила — жамият негизи бўлиб, кўп асрлик мустақам маънавий таянчларга эга. Миллий мафкурамизга хос бўлган илк тушунчалар, аввало, оила муҳитида сингади. Бу жараён боболар ўгити, ота ибрати, она меҳри орқали амалга ошади.

Оиладаги соғлом муҳит — соғлом мафкурани шакллантириш манбаидир. Жамиятда ҳар бир оиланинг мустақамлиги, фаровонлигини, ўзаро ҳурмат ва аҳилликни таъминлаш — миллий мафкурада кўзда тутилган мақсадларни амалга оширишда таянч бўлади.

Маҳалла. Ўзини ўзи бошқаришнинг миллий модели бўлган маҳалла халқимизнинг азалий удумлари, урф-одатлари ва анъаналарига таянган ҳолда, улкан тарбиявий вазифани бажаради. Кексаларнинг панд-насихати, катталарнинг шахсий ибрати, жамоанинг ҳамжиҳатлиги мисолида кишилар онгига эзгулик ғоялари сингдириб борилади.

Маҳалла — аввало, соғлом ижтимоий муҳит масканидир. Бу ерда кучли таъсирга эга бўлган жамоатчилик фикри маҳалла аҳлининг хулқ-атвори, ўзаро муносабатларини адолат ва маънавий мезонлар асосида тартибга солиб туради. Шу маънода маҳаллани демократия дарсхонаси, деб ҳам аташ мумкин.

Маҳаллада кенг жамоатчилик ўртасида мафкуравий ишларни самарали йўлга қўйиш учун катта имкониятлар мавжуд. Айниқса, миллий қадриятлар, меҳр-оқибат, эл-юрт шаъни учун кураш каби фазилатларни камол топтиришда маҳалланинг ўрни беқиёс.

Меҳнат жамоалари инсон умрининг асосий қисми ўтадиган, унинг тафаккури, ҳаётга муносабати шаклланадиган ижтимоий-маънавий муҳитдир. Улар кишида жамоа руҳи, меҳнатсеварлик, омилкорлик, адолат тушунчаси, меҳр-оқибат туйғуларини тарбиялайдиган ўзига хос маскан бўлиб ҳисобланади.

Меҳнат жамоалари турли миллат ва динга мансуб одамларни дўстлик ва ҳамжиҳатлик, ўзаро манфаатдорлик асосида ҳамкорлик қилиш, миллий ва умуминсоний қадриятларни уйғунлаштиришга ўргатади. Бу эса ўз навбатида соғлом маъ-

навий муҳитни вужудга келтиришда муҳим омил вазифасини бажаради.

Сиёсий партиялар ўз фаолияти билан фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигига асосланган демократик жамият барпо этиш ғоясининг амалга ошишига хизмат қилади.

Ўзбекистондаги ҳар бир партия ўз дастурий қараш ва мақсадларини рўёбга чиқариш учун барча ҳуқуқий асос ва қонуний кафолатларга эга.

Ҳар бир партиянинг ўз дастурий ғояларини ҳаётга татбиқ этиш жараёнида миллий истиқлол мафкурасининг асосий тамойилларига амал қилиши сиёсий ҳаётнинг бош мезонидир. Чунки халқ манфаатлари, истиқлол ғоялари, қайси сиёсий ва мафкуравий кучга мансублигидан қатъи назар, барча юртдошларимиз учун муқаддасдир.

Мамлакатимиз ижтимоий ҳаётида фаолият кўрсатаётган **нодавлат ташкилотлар** мафкуравий жараёнларда ҳам фаол иштирок этиши лозим.

Республика Маънавият ва маърифат кенгаши бу борадаги амалий ишларни мувофиқлаштириб бориши, Инсон ҳуқуқлари миллий маркази, Маърифатпарварлар жамияти, Оила маркази, Файласуфлар миллий жамияти, Ижтимоий фикр маркази каби ташкилотлар ўз фаолиятини миллий истиқлол мафкураси билан уйғун ҳолда ташкил этиши мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, миллий ғоя ва миллий истиқлол мафкурасини жорий этишга моддий, ташкилий ва маърифий жиҳатдан кўмак берадиган “Соғлом авлод”, “Камолот”, “Умид”, “Улуғбек”, “Олтин мерос”, “Амир Темур”, “Имом Бухорий”, “Устоз”, “Маҳалла” жамғармалари ва бошқа жамо-

ат ташкилотлари имкониятларидан фойдаланишга жиддий эътибор қаратиш зарур.

Оммавий ахборот воситалари жамоатчилик фикрини шакллантириш, миллий истиқлол мафкурасини халқимиз, аввало, ёш авлод онгига сингдиришда алоҳида ўрин тутди. Улар маънавий-маърифий ислоҳотлар жараёни, бу борадаги муаммоларни, жамият ҳаётининг турли қирраларини тезкорлик билан акс эттирадиган энг самарали воситадир. “Тўртинчи ҳокимият” ҳисобланган оммавий ахборот воситалари турли хил фикрлар, ранг-баранг қараш ва ёндашувларга кенг йўл очиб бериши, ҳаётимизда юз бераётган янгиланиш ва ўзгаришларга одамларнинг онгли муносабатини уйғотиши, холислик ва ҳаққоният тамойилларига таяниб фаолият юритиши лозим.

ХУЛОСА

Миллий истиқлол мафқураси дунё ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаб бораётган мамлакатимиз халқининг истиқлол йилларида орттирган тажрибалари, босиб ўтган мураккаб йўли, миллий тафаккури ва маънавиятидаги юксалишларнинг мантиқий натижаси, халқ иродасининг мужассам ифодаси сифатида шаклланади.

Бу — узоқ давом этадиган жараён. Миллий истиқлол мафқураси халқнинг, жамиятнинг ўз олдига қўйган эзгу мақсад-муддаолари амалга оша боргани, тараққиёт тажрибалари ортгани сари бойиб, такомиллашаверади.

Истиқлол мафқурасининг илғор ғоялари асосида ҳар бир авлод дунёга ўз сўзини айтади, тарихимиз китобида ўзининг шонли саҳифасини яратади.

Бу мафкура эркин фуқаролик жамияти, фаровон ҳаёт барпо этишга азму қарор қилган, бу йўлда собитқадамлик билан олға бораётган халқ мафқурасидир. У ҳаётбахш кучи, жозибаси билан жамиятнинг барча қатламлари қалби ва сони-га таъсир этади.

Мафкура — инсон руҳияти, тафаккур ва дунёқарашини ўзгартирадиган кучли восита. Унинг ғоялари халқнинг ишонч-эътиқоди, интилиш ва

манфаатлари ифодасига айлансагина етарлича самара беради. Шунинг учун ҳам мафкура соҳасидаги тарғибот ва ташвиқот ишларини, фуқароларнинг тушунчаси, ақл-идроки ва тафаккур даражасини инобатга олган ҳолда, сабр-тоқат билан, маърифий йўл ва усуллар орқали амалга ошириш тақозо этилади.

Бу борада кампаниябозлик, кимўзарга мусобақа уюштириш, маъмурий тазйиқ ўтказиш усули кутилган натижани бермайди. Айниқса, миллий истиқлол мафкураси юқоридан туриб жорий этилиши ёки бирон-бир партия, ҳаракат ва гуруҳ кўлида сиёсий қуролга айланиши мумкин эмас.

Миллий истиқлол мафкураси ўз моҳият эътиборига кўра, жамият ҳаётининг маънавий мезони бўлиб, тафаккур ўзгариши, одамлар онгида янгича дунёқарашнинг шаклланиши ва ижтимоий фикр ривожини учун дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Тошкент, "Ўзбекистон" нашриёти, 1998 йил.
2. Куръони карим. Тошкент, "Чўлпон" нашриёти, 1993 йил.
3. *Имом Бухорий*. "Ҳадис". 4 жилдлик. Тошкент, Қомуслар бош таҳририяти, 1992 йил.
4. *Имом Термизий*. "Саҳиҳи Термизий". Тошкент, Қомуслар бош таҳририяти, 1993 йил.
5. *Абу Наср Форобий*. "Фозил одамлар шаҳри". Тошкент, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1993 йил.
6. *Абу Райҳон Беруний*. "Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар". Тошкент, 1968 йил.
7. *Амир Темур*. "Темур тузуклари". Тошкент, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1996 йил.
8. *Мирзо Улуғбек*. "Тўрт улус тарихи". Тошкент, 1996 йил.
9. *Алишер Навоий*. "Маҳбуб ул-қулуб". Тошкент, 1987 йил.
10. *Низомиддин Шомий*. "Зафарнома". Тошкент, "Ўзбекистон" нашриёти, 1996 йил.
11. *Заҳриддин Муҳаммад Бобур*. "Бобурнома". Тошкент, "Чўлпон" нашриёти, 1989 йил.
12. *Абдулла Авлоний*. "Туркий гулистон ёхуд ахлоқ". Тошкент, "Шарқ" нашриёти, 1994 йил.
13. *Маҳмудхўжа Бехбудий*. Танланган асарлар. Тошкент, "Маънавият" нашриёти, 2000 йил.
14. *Ислом Каримов*. "Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура", 1-жилд, Тошкент, "Ўзбекистон" нашриёти, 1996 йил.
15. *Ислом Каримов*. "Биздан озод ва обод Ватан қолсин". 2-жилд, Тошкент, "Ўзбекистон" нашриёти, 1996 йил.

16. *Ислом Каримов*. “Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир”. 3-жилд, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1996 йил.

17. *Ислом Каримов*. “Бунёдкорлик йўлидан”. 4-жилд, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1996 йил.

18. *Ислом Каримов*. “Янгича фикрлаш ва ишлаш — давр талаби”. 5-жилд, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1997 йил.

19. *Ислом Каримов*. “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари”. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1997 йил.

20. *Ислом Каримов*. “Маънавий юксалиш йўлида”. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1998 йил.

21. *Ислом Каримов*. “Жамиятимиз мафқураси халқни — халқ, миллатни — миллат қилишга хизмат этсин”. “Тафаккур” журнали бош муҳаррири саволларига жавоблар. 1998 йил, 2-сон.

22. *Ислом Каримов*. “Тарихий хотирасиз келажак йўқ”. “Мулоқот” журнали, 1998 йил, 5-сон.

23. *Ислом Каримов*. “Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан”. 6-жилд, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1998 йил.

24. *Ислом Каримов*. “Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурагимиз”. 7-жилд. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1999 йил.

25. *Ислом Каримов*. “Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт — пиروвард мақсадимиз”. 8-жилд, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 2000 йил.

26. *Ислом Каримов*. “Ўзбекистон XXI асрга интилоқда”. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1999 йил.

27. *Ислом Каримов*. “Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда”. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 1999 йил.

28. *Ислом Каримов*. “Миллий истиқлол мафқураси — халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир”: “Фидокор” газетаси муҳбири саволларига жавоблар. Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 2000 йил.

29. БМТнинг Инсон ҳуқуқлари декларацияси. // “Инсон ҳуқуқлари: ўқув қўлланмаси”. Тошкент, “Адолат” нашриёти, 1998 йил.

30. "Баркамол авлод орзуси". Тошкент, "Шарқ" нашриёти, 1999 йил.
31. "Соғлом авлод — бизнинг келажагимиз". Тошкент, Ибн Сино номидаги нашриёт, 2000 йил.
32. Ўзбекистон Республикаси. Энциклопедия. Тошкент, Қомуслар бош тахририяти, 1997 йил.
33. "Маънавият юлдузлари". Тошкент, Абдулла Қодирий номидаги нашриёт, 1999 йил.
34. "Алпомиш: Ўзбек халқ қаҳрамонлик достони". Тошкент, "Шарқ" нашриёти, 1998 йил.
35. "Жалолиддин Мангуберди". Тошкент, "Шарқ" нашриёти, 1999 йил.
36. "Қалтис саволларга ҳолис жавоблар". (Дин ва дунёвий муаммоларга доир) "Тафаккур" журнали, 1999 йил. 3-сон.
37. "Халқ, миллий мафкура ва зиёли масъулияти". "Тафаккур" журнали, 1999 йил. 2-сон.
38. "Геополитика и мировое развитие". Москва, 1995 йил.
39. Гегель. "Философия права". Москва, "Мысль" нашриёти, 1997 йил.
40. Конфуций. "Уроки мудрости". Москва, "Наука", 1998 йил.
41. Н. Тойнби. "Постижение истории". Москва, "Наука", 1992 йил.
42. А. Шопенгауэр. "Свобода воли и нравственность". Москва, "Республика" нашриёти, 1992 йил.
43. К. Ясперс. "Смысль и назначение истории". Москва. "Политиздат" нашриёти, 1991 йил.
44. З. Фрейд. "Введение в психоанализ". Москва, 1991 йил.

МУНДАРИЖА

Сўз боши	5
----------------	---

I. Миллий ғоя ва мафкуралар тарихидан

1. Ғоя ва мафкура тушунчаларининг мазмун-моҳияти.	9
2. Тарихий шакллари ва кўринишлари.	11
3. Халқлар ва давлатлар тақдирига таъсири.	14
4. Фалсафий, дунёвий ва диний илдизлари	16
5. Фикрлар ва қарашлар ранг-баранглиги	19
6. Инсоният тарихида мафкурадан кўзланган мақсадлар.	20

II. Ҳозирги замонда инсон қалби ва онги учун кураш

1. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси.	22
2. Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви.	23
3. Геополитик мақсадлар ва мафкуравий сиёсат.	24
4. Жаҳон майдонларини мафкуравий жиҳатдан бўлиб олишга уринишлар.	24
5. Марказий Осиё минтақасидаги мафкуравий жараёнлар.	25

III. Ўзбекистон тараққиёти ва мафкуравий муаммолар

1. Биз қандай жамият барпо этмоқдамиз?	28
2. Тараққиётнинг ўзбек модели.	36
3. Ўзбекистоннинг жаҳондаги ўрни ва нуфузи.	38
4. Мафкуравий муаммолар: ғоявий бўшлиқ ва зарарли ғояларнинг жамиятимизга таъсири.	39

IV. Миллий истиқлол мафкураси

1. Моҳият-мазмуни.	43
2. Тарихий ва фалсафий асослари.	47

3. Миллий ва умуминсоний тамойиллари.	49
4. Ижтимоий-иқтисодий асослари.	50
5. Миллий мафкурамизнинг бош ғояси.	50
6. Мафкурамизнинг асосий ғоялари:	
а) Ватан равнақи	51
б) Юрт тинчлиги	52
в) Халқ фаровонлиги	55
г) Комил инсон	56
д) Ижтимоий ҳамкорлик	57
ж) Миллатлараро тотувлик	59
з) Динлараро бағрикенглик (толерантлик).	60
V. Миллий истиқлол мафкурасини халқимиз қалби ва онига сингдириш	
1. Таълим ва тарбия.	62
2. Фан ва илмий муассасалар	63
3. Маданият ва маданий-маърифий муассасалар	64
4. Адабиёт ва санъат.	64
5. Дин.	65
6. Жисмоний тарбия ва спорт.	65
7. Урф-одат, маросим ва байрамлар.	66
7. Оила.	66
8. Маҳалла.	67
9. Меҳнат жамоалари.	67
10. Сиёсий партиялар.	68
11. Нодавлат ташкилотлари.	68
12. Оммавий ахборот воситалари.	69
Хулоса	70

Муҳтарам ўқувчи!

Кўлингиздаги “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” рисоласи мактаблар, лицей ва коллежлар, олий ўқув юртларининг ўқитувчилари, олим ва мутахассислар, шунингдек; бошқа таълим-тарбия, маданий-маърифий муассасалар ходимларига маъруза ва суҳбат матнлари, дарслик ва қўлланмалар тайёрлаш, дастурлар тузиш учун асосий манба сифатида тавсия этилмоқда.

Мазкур рисола Президент Ислом Каримовнинг асарлари, маъруза ва нутқлари, чиқишларидаги маънавий-маърифий мавзуда билдирган фикрлари асосида тузилган.

Унда миллий ғоя ва мафкура тушунчалари, уларнинг халқлар ва давлатлар тарихига таъсири, глобаллашув жараёнлари кечаётган ҳозирги шароитда мафкуравий сиёсатнинг ўрни, Ўзбекистоннинг миллий истиқлол ғояси, унинг асосий тамойилларини халқимиз, аввало, ёш авлод қалби ва онгига сингдириш каби масалалар муҳтасар тарзда баён этилган.

Ушбу рисолада миллий истиқлол ғоясининг барча илмий-назарий муаммоларини батафсил ёритиш мақсади қўйилмаган. Бинобарин, мазкур масалаларни ҳар томонлама чуқур ўрганиш, уларнинг маъно-мазмунини кенг очиб бериш, бу борада илмий изланиш ва тадқиқотлар олиб бориш, махсус дарслик ва қўлланмалар яратиш — ижтимоий фан соҳаси мутахассисларининг вазифасидир.

Рисола Ўзбекистон Файласуфлари миллий жамиятининг ишчи гуруҳи томонидан тайёрланди.

**МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ:
АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР**

Нашр учун масъул К. БЎРОНОВ
Расом Т. ҚАНОАТОВ
Техник муҳаррир У. КИМ
Мусахҳиҳ Ш. МАҚСУДОВА
Компьютерда тайёрловчи А. СОЛИҲОВ

Теришга берилди 6.11.2000. Босишга рухсат этилди 16.03.2001.
Қоғоз формати 84×108¹/₃₂. Офсет босма усулида босилди.
Шартли босма т. 4,2. Нашр босма т. 2,86. Қўшимча тираж 35000.
Буюртма № 51.

“Ўзбекистон” нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий, 30.
Нашр № 7-2001.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг
1-босмахонасида босилди.
700002. Тошкент, Сағбон кўчаси, 1-боши берк кўча, 2.

Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. — Т.: “Ўзбекистон”, 2001. — 80 б.

ББК 66.3(5У)